Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной [сен]табриин 21-һээ гарана. | № 223 (18546) | 1990 оной сентябриин 28, пятница | Сэн 3 мүн.

КПСС-эй РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДТЭ

[Се]нтябриин 24-дэ КПСС-эй [ре]спубликанска комитедэй [бюро]ной заседани үнгэрбэ. [Буря]адай АССР-эй арадай [ажахын] гуримшуулагдадаг дэл[гүүрт]э оролгын бэлэдхэлэй [тух]ай тухай асуудал харагда[ба]. Энэ асуудалаар Министр[нүүд]эй Соведэй Түрүүлэгшын [орлог]шо, республикын Госпла[най] түрүүлэгшэ Л. П. Табалаев [дуулга]бза. Асуудал зүбшэн [хэлсэ]лгэдэ Д. И. Абзаев, Д. С. [...]нова (Буряадай эрдэмэй [...]) Ю. Н. Кравцов (авиацион[ной ү]йлэдбэриин нэгэдэл), И. Т. [...]ов (республикын Верховно [Сов]ет), Н. А. Климов, С. Д. [...]ей (СССР-эй АН-ай эко[номикын] институт), В. М. Зо[...] (КПСС-эй реском), [...] рескомой бюрогой [гэшүүд] В. Б. Саганов, П. А. [...]еев, Н. А. Розанов гэгшэд [хабаад]дба.

[Р]еспубликын экономикын [дэлгүү]рэй харилсаанда оролгын [бэлэдх]элэй хүдэлмэри һулаар [ябуу]лагдана гэжэ үгэ хэлэлгын [...] болон абтаһан тогтоол [...] тэмдэглэгдэнэ. Дэлгүүртэ [оролг]ын программа бэлдэлгэ [...]лайрна. Дэлгүүрэй эрхэ [...] оролгын ёһо гурим [...]лго гээгдэнэ. Илангаяа хо[т]ородойшье, мүн хүдөө газарайшье үйлэдбэриин коллективүүдэй өөһэдөө дэлгүүртэ оролгын бэлэдхэл һанаа зобоно. Тэдэнэй ехэнхинь ашаг олзо абалгын, гарзын, мүнгэ зөөриин байдалаар, кадрнуудай талаар сэгнэлтэ үгөөгүй байһаар.

Дэлгүүр тээшэ дабшалгын эхин шатада байдалай адли бэшэ байһан ушарһаа энэ зорилгые бэелүүлгэ хүндэрнэ. Республикын хүн зоной ажаһуудалай хэмжээнэй Россин дунда ээргынхиһээ гээгдэһэнһээ, кооперативуудые, акционернэ предприятинуудые, арендна подряд болон бусадшье түхэлнүүдые ажал эмхидхэлгэдэ, тэрэнэй түлбэридэ һулаар нэбтэрүүлһэнһээ дэлгүүртэ оролго удаарна. Совет, ажахын, партийна органууд хүн зонтой, ажалшадтай, коллективэй хүтэлбэрилэгшэдтэй дэлгүүрэй харилсаанай эрхэ байдалда оролгын бэлэдхэлэй хүдэлмэри һулаар ябуулна.

КПСС-эй республиканска комитедэй бюро коммунистнуудта, республикын правительствын, Госпланай хүтэлбэрилэгшэдтэ арадай ажахын гуримшуулагдадаг дэлгүүртэ оролгын программа зохёолгые түргэдхэхэ талаар хэмжээнүүдые абахыень дурадхаа. Программа табихадаа ажалша хүнэй, пенсионернүүдэй болон бусад бага түлбэри абадаг хүнүүдэй талые хамгаалха, ажалша коллективүүдтэ, республикын хүн зоной дунда программын проектые үргэнөөр зүбшэн хэлсэлгые бэелүүлхэ хэрэгтэй.

Гэхэтэй хамта экономическа байдал тэгшэрүүлхэ, хэрэглэмжын дэлгүүр гуримшуулха, али бүхы талаар гурим ёһо, эмхидхэл ажахын бүхы һалбаридэ бэхижүүлхэ, мүнөө байһан ажахын харилсаануудые алдахагүй зэргэтэй. Энэ зорилго эгээн шухала гэжэ тоологдохо ёһотой.

Партийна комитедүүд болон организацинууд хүнэй социальна хамгаалгые нэн түрүүндэ тоолохо, тодоор ойлгосотойгоор ажалшадта болон хүн зондо дэлгүүртэ оролго хадаа гансал табиһан зорилго бэшэ, харин ороной экономическа байдал һайжаруулгын, хүнүүдэй дүүрэн һайн байхын арга нүхэсэл гэжэ ойлгуулха ёһотой.

КПСС-эй реском Буряадай эрдэмэй түбэй эрдэмтэ-экономистнуудай табиһан дэлгүүрэй харилсаанда ороһон программые тэмдэглээд, дэлгүүртэ оролгын асуудалаар республиканска оргкомитет бии болгохо хэрэгтэй гэжэ тоолобо. Тэрэнэй дэргэдэ академическэ, вузовска эрдэмэй түлөөлэгшэдһөө, республикын Госпланай мэргэжэлтэдһээ хүдэлмэриин бүлэг бии болгохо. Тэрэ Буряадай АССР-эй дэлгүүртэ оролгын Программа зохёолгые дүүргэхэ болоно.

Удаань партиин реском республика дотор партийна хэблэлдэ захил хэлгын ябаса тухай, тэрэниие һайжаруулгын зайлашагүй хэмжээнүүд тушаа асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Рескомой бюрогой заседани дээрэ мүнөө жэлэй хэблэл захилгын кампани партида болон тэрэнэй хэблэлэй органуудта шанга добтолгын оршон байдалда үнгэржэ байнхай гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Газетэ, журналнуудай үнэ сэн дээшэлжэ, хэблэл захилга муугаар ябана. Эдэ бүгэдэ партийна комитедүүдһээ болон партийна организацинуудһаа, редакциин коллективүүдһээ, Союзпечатиин органуудһаа коммунистнуудай болон партийнабэшэ эдэбхитэдэй дунда гүнзэгы, үрэ ехэтэй хүдэлмэри ябуулха эрилтэ табина. Гэхэ зуура партийна хэблэл захилгын ябаса тон муу гэжэ тоологдоно. Сентябриин 20 хоног соо (хэблэл тараалга сентябрь-октябрь хоёрто үнгэрхэ) нёдондо жэлэйхитэй сасуулбал, партийна хэблэлэй захил һурагүй доогуур байна. «Правда», «Буряад үнэн», «Правда Бурятии», районно газетэнүүдтэ. «Коммунист», «Партийная жизнь», «Политсобеседник» журналнуудта захил тон муу ябажа байнхай.

Партиин олон райкомууд, илангаяа КПСС-эй Загарайн, Тарбагатайн, Баунтын, Яруунын, Хойто-Байгалай, Ивалгын, Октябрьска, Железнодорожно, Муйскын райкомуудай, эндэхи партийна эхин организацинуудай партийна хэблэл захилгын хүдэлмэри ашаг үрэгүй байһаар.

КПСС-эй рескомой бюро республиканска комитедэй үзэл сурталай таһагта, Гусиноозерскын горкомдо болон партиин бүхы райкомуудта, партийна эхин организацинуудта, парткомуудта, партбюронуудта, республиканска, районно редакциин коллективүүдтэ түргэн болзорто зайлашагүй хэмжээнүүдые абахыень дурадхаа. Партийна хэблэлэй тиражэй үсөөн болобол, партиин үзэл сурталай хүдэлмэриин нүлөөн эрид доошолхо байна гэжэ ойлгохо хэрэгтэй.

Энэ хэрэгтэ ойлгууламжын, эмхидхэлэй хүдэлмэри эрид һайжаруулха, нэн түрүүн ажалша коллективүүдтэ эхин болон цехэй партийна организацинуудта үргэн олон коммунистнуудые хабаадуулха шухала.

Энээнтэй хамта ведомственнэ болон албанай хэрэгтэ туһатай хэблэл захилга библиотекэнүүдтэ, клубуудта, улаан булангуудта, хамтын байрануудта бэелүүлхэ, коллективүүдэй гэшүүдтэ, партиин, дайнай болон ажалай ветерануудта туһаламжа болгон ажалша коллективүүдэй болон партийна организацинуудай мүнгэ зөөри гаргашалжа болохо аргатай.

КПСС-эй рескомой бюро партиин обкомой гэшүүдэй болон гэшүүдтэ кандидадуудай эрхэтэдтэй өөһэдынь асуудалаар 1990 оной сентябрь-октябрь һаранууд уулзалга үнгэргэхэ тухай график баталба. Тэрэнь хэблэлдэ толилогдохо байна.

КПСС-эй рескомой бюро партийна хүдэлмэриин бусадшье асуудалнуудые хаража үзэбэ.

Ургаса — 90

ҮРДИХӨӨР ЛЭ [Ү]ДЭРНҮҮД ТОГТОНХОЙ

● Баргажанай, Кабанскын районой таряашад тус [бүр]гаа гектарай дунда зэргээр 18,4 ба 18,0 центнер [тар]яа хуряана.

● Яруунын, Хоринай районой хартаабхашад бу[...]һаа баян ургаса ургуулжа, гектарай 122—116 [цен]тнер хартаабха малтана.

● Энэ жэлдэ Загарайн, Захааминай огородшод [у]рагшатай. Гектарай 208—260 центнер овощ суг[луу]лаа.

● Сэлэнгын районой механизаторнууд энэ жэлдэ [б]үхыдөө 2450 гектарта намарай паар хахалха тү[сэ]бөө 378 процентдэ хүргэжэ, 9257 гектарай газар [э]лдүүрилжэ бэлдээ.

[...]шье ходорон ошожо, сагай уларилай хохидолто гаса[...] бага зэргэ «сухарижа» за[...]ба гэхэ гү, али һүүлэй наһан сэлмэг үдэрнүүдтэ рес[пуб]ликымнай таряашад ороо[һото] ургамалнуудаа, хартааб[ха,] овощ хуряаха, намарай [паар] хахалха хүдэлмэреэ үр[гэнөө]р ябуулжа үрдибэ. Ста[тистик]ын Буряадай республи[кан]ска управлениин суглуулжа [аба]һан тоо, мэдээнүүдые [хар]ахада, байгша [оной] сентябриин 24-нэй бай[даа]р бүхыдөө 122975 гектар [та]рян сабшагдажа, 61599 [гект]арай хатаһан баалнууд суг[луул]агдажа сохигдоод, дүн [...]969930 центнер ороһон [тар]янай тоогууд дээрэ аса[гд]аба. Тобшолбол, гектарай [дунд]а зэргээр 15,7 центнер [тар]ян суглуулагдажа байна. [Ту]шаалан энэ хугасаа соо 4032 [гектар]һаа 263658 центнер хар[таабх]а малтагдажа, 667 гектар[һаа] 94501 центнер овощ суг[луул]агдаһан, мүн бүхыдөө [...]6 гектарай намарай паар [хахал]агдаһан байба. Респуб[ликым]най ажахынууд болон [бусад] ажахын бусад пред[прия]тинүүд гектарай дунда [зэргээ]р 65 центнер хартаабха, [...] центнер огородой эдеэ [хуря]ажа, бэлэдхэлэй эмхи[нүүдт]э тушааба.

[Үнгэ]рһэн долоон хоногой [турш]ада хура бороогүй, нара[тай] сэлмэг байхадань, респу[блик]ымнай колхоз, совхозуу[дай] таряашад үнэхөөрөө ехэ [...] оролдолго гаргажа ажал[лаба.] Тусхайлбал, энэ һарын [...]ой 24-нэй үе хүрэтэр 52796 [гект]арай эдеэшэһэн тарян [саб]шагдажа, 34406 гектарай [тар]ян баалнууд суглуулагда[жа] сохигдоһон байгаа гэхэ гү, [...] тарянай тоогууд дээрэ [бүхы]дөө 497932 центнер ороо[һон] асарагдаа. Тиихэдэ энэ [...] урдынхиһаа хоёр [дахи]н ехэ газарай гэхэ гү, али [...] гектарай хартаабха мал[тагда]ад, 117230 центнер хар[таабх]а суглуулагдажа абтаа. [Ово]щ ургуулагшад бусадһаа [...] ургасаяа хуряажа [...]өөр тэмсээ. Эдэнэр һүү[лэй] долоон хоногой туршада [...] гектарай ургаса абахадаа, [...] центнер овощ бэлэдхэ[лэй] эмхинүүдтэ эльгээбэ.

[Ург]аса ургуулагшад механи[зат]орнууд намарай паар ха[хал]ха бэлдэхэ хүдэлмэреэ ур[...]. Хура бороогой уһанһаа шабар шалбааг болоһон полиин шүүрэжэ хатахада, 10569 гектарай намарай паар хахалагдаба.

Энэ жэлэймнай ургаса хуряалгын хүдэлмэри онсо шахардуу эрхэ байдалда үнгэргэгдэжэ байна гэшэ. Гэбэшье республикымнай таряашад, хартаабхашад, огородшод ургуулһанаа сүм хуряажа абахаар яһала бэлдэнхэй байһанаа харуулаа. Ушарынь хараа үнгэрһэн долоон хоногто урдынхиһаа 2—2,5 дахин ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри хэжэ үрдее гэшэ.

Һүүлэй долоон хоногой ажалайнь дүнгүүдые зэргэсүүлэн харахада, Түнхэнэй, Тарбагатайн, Кабанскын, Хурамхаанай, Баргажанай, Захааминай, Яруунын таряашадай ажал урагшатайгаар ябуулагдаа. Эдэ районой ажахынуудта эдеэшэһэн тарянайнь горитойхоноор сабшагдажа баал болгогдон унагаагдахын хажуугаар поли дээрэ үни удаан хэбтүүлэгдэнгүй, хатаагдаһаар лэ сутлуулагдажа сохигдоһон байна. Сабшагдаһан таряагаа сутлуулжа сохихо талаар Баргажанай механизаторнууд урагшатай байба.

Үнэндөө таряа хуряалгын хүдэлмэри яһала хаһа болзортоо эхилһэн аад, сагай уларилай гасаланһаа боложо, мүнөө хүрэтэрөө мүртэй һайнаар ябуулагдаагүй байба бшуу. Иигэжэ хуряалгын һаатуулагдажа, унжагайржа байхадань, тарянайнь жэгдэ эдеэшэжэ, ороһониинь айража унаха туйлдаа хүрэһэн ушар бии. Энэ ехэ хохидолые саг болзортонь усадхажа, ургасынгаа гээлтэ хоролтодо ороһоонь урид үрдижэ суглуулхаар комбайнуудаа сэхэ хадахаар эмхидхэжэ хүдэлгэһэн ажахынууд район бүхэндэ олон. Илангаяа мүнөө үедэхи шахардуу бэрхэтэй байдалай оршон соо бүхы арга боломжоёо тааран зохёохо тагтаа аргадаа түргэн хубилгажа шадаһан лэ газарта ургасань гээлтэ хоролтодо ехээр орохогүй бшуу.

Таряа хуряалгын шанга тэмсэлэй улам ургэдэжэ байгаашье һаань, сагай ошоһониие, сэһанай орохоёо байһониие обёорохгүй, сагай уларилда шалтажа, ушөөл таарамжатай хаһа саг хүлеэһэншүү ургасаа хуряалгаяа унжагайруулһан ажахы, районууд республикада намнаа бии. Һүүлэй долоон хоногто Бэшүүрэй, Хэжэнгын, Прибайкалиин районуудай колхоз, совхозуудта иимэ дутагдал элирүүлэгдээ. Дурсагдагша районой ажахынуудай таряашадай бодото байдалһаа тобшолол хэжэ, гээгдэлһээ гараха хэмжээнүүдые дары абаха байһандань найданабди.

Газаа улам хүйтэржэ, хярмагтал сайбалзаһан хюруугэй унажа байһан мүнөө үедэ хартаабхашад, огородшод ургасаяа яаралтайгаар хуряажа захалаа. Олон ажахынуудта хартаабха, овощ сүм хуряагдажа абтаһаншье байна. Жэшээлбэл, Яруунын райондо хартаабхань бүхыдөө малтагдаа. Түнхэнэй, Тарбагатайн, Ивалгын районуудта хартаабха малтаха хүдэлмэри урагшатай. Гэбэшье энэ жэлдэ хартаабха ехээр ургуулһан Кабанскын, Хяагтын, Бэшүүрэй болон бусад районуудта поли дээрэнь техникын хүдэлгэгдэхын аргагүй шабар шалбааг болошонхой байжа, хуряалгынь хүдэлмэриие хойшолуулжа, ехэ хохидол ушаруулхаар забдажа байна. Тиимэһээ хуряагдахаар харагдаһан хартаабхынгаа бүхы ургасые хүрьһэн сооһоо хүлдэхөөнгүй, сүм малтажа абахын тула энэ ажалда олон хүнүүдэй хүсые элсүүлөөл, бүтээсэтэй байха гээд һанагдана. Мүн овощ хуряалгадашье бултаараа хабаадалсадаг гуримтай болоо һаань, хүдэлмэринь нилээд түргэдхэгдэхэ бэлэй.

Хартаабха, овощ бэлэдхэлэй пунктнуудта тушааха гүрэнэй захилай дүүргэлтэ тухай.

Һүүлэй мэдээгээр республикымнай ажахынууд бэлэдхэлэй эмхинүүдтэ 12.394 тонно хартаабха, 2691 тонно овощ тушаагаад байна. Хоёрдохи хилээмэн гэгдэдэг хартаабха ехээр худалдаха талаар Бэшүүрэй, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй районууд шалгарна. Тиихэдэ овощ Ивалгын, Загарайн, Түнхэнэй районой ажахынуудһаа ехээр абтана. Илангаяа капуста Ивалгын, Түнхэнэй, үгэрсэ Ивалгын, Загарайн районһоо ехээр бэлэдхэгдээ.

Шалгалтын һүүлэй дүнгүүдэй ёһоор, зарим районуудта бэлэдхэлэй эмхинүүдэй гэмээр гэхэ гү, али саг болзортоо транспортаар, контейнерээр хангагдаагүй байһан дээрэһээ хартаабха, овощ хуряаха хүдэлмэри һаатуулагдадаг байба. Энэ дутагдалаа дары усадхахаар республиканска штабай гэшүүд зохихо хэмжээнүүдые яаралтайгаар абаха болоно.

Намарай паар ерээдүйн баян ургасын найдамтай эхи үндэһэн гэжэ агрономическа албанай хүдэлмэрилэгшэд, эрдэмтэд тоолодог. Теэд энэ жэлдэ намарай паар хахалжа бэлдэхэ хүдэлмэри эхинһээ шархуугаар ябуулагдана. Тусхайлбал, сентябрь һарын эсэслэхэ ойртоод байһан мүнөө үедэ түсэбөө хахадлагшад тон үсөөн байха юм. Тиихэдээ газараа һаял элдүүрилжэ эхилһэн, мүн намарай паар хахалаашьедүй ажахы, районууд захаһаа олон байна. Саашадаа гээгдэлдэ ороһон байдалаа зэһаруулхаар зохихо хэмжээнүүд хараалагдажа, бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй гэхэ байнабди.

ФОТОРЕПОРТАЖ

Һүүлэй наратай сэлмэг үдэрнүүдтэ «Тресковский» совхозой тарялангай поли дээрэ комбайнуудай, орооһо зөөдэг ашаанай автомашинануудай хүндөөр хүнхинэхэнь таһалдахаяа болишоо. Хура бороогой һүүлээр полиин хүрьһэнэй шүүрэн хатахадал, таряа хуряалгань эндэ үргэнөөр ябуулагдажа захалба ха юм.

Байгша ондо эндэхи ажахын механизаторнууд бүхыдөө 2 мянган гектарай ургаса хуряажа абаха зорилготой. Тэрэ тоодо 700 гектарай шэниисэ, 640 гектарай обёос, 100 гектарай горох, 55 гектарай орооһото ургамалай холисо хуряахаар түсэблэһэн байгаа.

Сагай уларилай хэды хүндэ бэрхэшээлдэ оробошье, дурсагдагша совхозой механизаторнууд ургуулһанаа сүм хуряажа абахын түлөө бүхы хүсэеэ элсүүлэн оролдожо байна. Үерэй уһанһаа, хура борооһоо хэды хохидоошье һаа, эндэ орооһото ургамалнуудайнь ургаса нёдондонойхиһоо жэшээлэшэгүй һайн гээд тэмдэглэлтэй.

— Дүршэлтэй бэрхэ комбайнер Виктор Сукнев табан үдэрэй туршада 100 гектарай шэниисэ баал болгон сабшажа унагаагаа. Совхозоймнай нёдондоной чемпион Александр Колбин эдэ үдэрнүүдтэ 50 гектарай горох хуряажа, 400 гектарай шэниисэ сохижо абаа. Юрэдөө, хүн бүхэн хуряалгынгаа хүдэлмэриие бүтээсэтэйгээр ябуулхые оролдоно,— гэжэ бригадир П. И. Федюков хөөрэнэ.

Энэ жэлдэ совхозой таряашад гектарай 15 центнер шэниисэ, 17 центнер обёос, 10 центнер горох хуряажа абахаар хараалаа һэн. Мүнөө ургаса хуряагшадай дунда социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Ажалай тэмсэлдэ шалгарагшад мүнгэн шангаар урмашуулагдана.

САГЫЕ АХИГШАД

Байгша ондо хуряалгань эндэ комплексноор ябуулагдана. Автомашинын жолоошод Андрей Тимофеев, Федор Чекушев, Сергей Кузьмин, Василий Мезенин гэгшэд комбайнуудай сохижо суглуулһан таряа һаадгүйгөөр зөөжэ үрдинэ.

Мүнөө үедэ ургасаяа поли дээрэһээ хуряажа абабал дүүрээ бэшэ гэб даа. Тоог дээрэ асарагдаһан таряагаа сэбэрлэхэ, илгаха, хатааха хэрэгтэй ха юм. Энэ талаар ажахын таряашад хүдэлмэреэ һайнаар эмхидхэн ябуулаа. Бэрхэтэйшэг сагай уларилой энэ үедэ хүшэрөөр абтаһан таряагаа хоролтодо оруулангүй абахын тула тоог дээрэхи бүхы машина, түхеэрэлгэнүүднай һаадгүй хүдэлгэгдэнэ. Илангаяа АВМ-0,65 агрегат малай тэжээлдэ хэрэглэгдэхэ таряа хатаажа, дүүрэн хүсэндөө хүдэлгэгдэжэ байгаа һэн. Эндэ орооһо илгаха КЗС түхеэрэлгэнь бэлэн болгогдонхой. Тоог дээрэ ажаллагшад полиһоо асарагдаһан таряа тэрэ дороо һэлхитүүлэн хатаагаад, сэбэрлэжэ илгаад, үрэһэ хүрэнгэдөө хааха һаа гадна Сэлэнгын таряа тушаажа абадаг пунктда эльгээнэ. Энэ жэлдэ совхоз 3000 центнер таряа худалдаха түсэбтэй юм.

Үдэр хоногууд түргэн үнгэрнэ. Прибайкалида намарынь хубилжа байдаг өөрсэ ондоо гээшэ. Заримдаа бороо орохо, хүйтэрөөд абаһан аад, саһаншье бударха. Эндэхи таряашад түрэл нютагайнгаа байгаалиин гасаланиие һайн мэдэхэ байһандаа заабол өөрын һайн бэлэдхэлтэй байдаг. Энэ удаашье эрхимээр бэлдээ. Тусхайлбал, ургуулһанаа сүм хуряажа абахын түлөө ажалаа һайнаар эмхидхэжэ, бүтээсэтэйгээр хүдэлнэ ха юм. Мүнөө совхоздо гансал үдэрэйнгөө нормо хараад ажаллаха хүн үгы. Булта сагые ахин ажаллахаар зэһэнхэй, бүхы шадабари мэргэжэлээ элсүүлэн, шамдууханаар хүдэлмэрилжэ байгаа һэн.

М. СУТУРИН,
хүдөө бэшэгшэ.

Кабанскын район.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: комбайнһаа таряан ашагдана; Таряанай тоог дээрэ.

Авторай фото.

„Буряад үнэн“-91

ҮЕ САГУУДАЙ ТҮҮХЭШЭН

Буряад арадай урдаа хаража, этигэн дагажа ябааша үндэһэн соёлой найдамтай тугынь болоһон «Буряад үнэн» газетые үе сагуудай түүхэшэн гээд нэрлэхэ хүсэлтэйб. Юундэб гэхэдэ, би энэ газетэтэй табяад жэлэй турша соо хуби заяагаа ниилүүлжэ ябаһан тула буряад орондо «Буряад үнэнэй» али тухай ехэ туһа нүлөөтэй байһые, Буряад оронойнгоо хэдэн олон үе сагуудай түүхые үргэн далайсатайгаар, уран хурсаар бэшэдэг байһыень мэдэнэ бшууб.

...Дайнай урдахи жэл һэн. Агын дунда һургуулида һуража байхадаа, уран зохёолшо Ж. Балданжабонойдо түрүүшынхеэ «Буряад-Монголой үнэн» газетэ уншаһан, тэрээнһээ хойшо илангаяа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ тэрэниие онсо һонирходог байгааб. Тиин түрүүшынгээ шүлэгүүдые эльгээдэг болоо һэн хаб. Тиигэжэ 1944 онһоо эхилээд, «Буряад-Монголой үнэндэ» шүлэгүүдни, рассказуудни толилогдодог болоһон юм. Дайнай үеын 1944—1945 онуудта поэт Ц. Галсановай редактор байхада, олон шүлэгүүдни, рассказуудни толилуулагдаа һэн.

1948 ондо «Суворовско түрилтэ» гэдэг сэрэгэй газетын редакциһаа табигдажа ерээд, нэгэ жэл соо «Буряад-Монголой үнэндэ» хүдэлөө бэлэйб. Тиихэ зуураа энэ газетэдэ мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ, энэмнай түрэл хэлэн дээрэхи түүхэшэн, буряад зоной үнэхөөр удамаршa, эмхидхэлшэ газетэ мүн гэжэ мэдэрээ агша һэм. Тиигээд лэ «Буряад үнэн» уран зохёолдо түрүүшымни алхам хүүлэһэн, эрилтэ ехэтэй багшамни гэжэ хэлэхэ эрхэтэйб...

Дээрэ дурдагдаһан жэшээнүүдые эндэ хэрэглэһэн ушарни гэбэл иимэ. «Буряад-Монголой үнэн» газетэ 1921 онһоо эхилээд, Буряад оронойнгоо ангиин тэмсэлые, хүдөө ажахын болон промышленна үйлэдбэриин, мүн соёл болбосорол, арадай гэгээрэл, литература ба искусствын хүгжэлтые, дайнай хүшэр хүндэ аад, баатарлиг тулалдаае тэрээнһээ хойшонхи хэдэн үе сагуудай орёо бэрхэтэй үйлэ хэрэгүүдые үндэһэн буряад хэлэн дээрэ хурса, тодоор бэшэжэ, түрэл арадайнгаа түүхые улам баяжуулаа ха юм. Үнгэрэн ошоһон эдэ бүхы үе сагууд бидэнэй— аханарай, үетэнэй, дүү нүхэдэй хабаадалгатайгаар дабагдаһан байна.

Тиимэ тула Буряадай ахамад уран зохёолшод түрүүтэй бүхы буряад авторнуудта уран бэлигэй дэмжэлгэ үзүүлһэн, тэдэнтэй суг хамта түрэл буряад хэлэ, бэшэгээ улам хурса ба гүнзэгы болгон хүгжөөхын тула гол ехэ оролдолго гаргаһан байна бшуу. Илангаяа мүнөө, буряад хэлээ шудалха, үндэһэн соёлоо дээшэнь үргэхэ, арад зонойнгоо түүхэ домог ба ёһо заншалые һэргээхэ гэһэн харюусалгатайшье, хүндэтэйшье зорилго урдаа табиһан үе сагтамнай «Буряад үнэн» газетын үүргэ бүришье ехэ. Юрэдөө, Буряадай республикын болон автономито хоёр округуудай һургуулинуудта түрэл буряад хэлээ заадаг багшанарай дунда «Буряад үнэн» газетэдэ захил хээгүй нэгэшье хүн үгы ёһотой даа гэжэ һанагдана.

Сэхыень хэлэхэдэ, түрэл хэлээ шудалха хэрэгтэ «Буряад үнэн» газетэ түрүүшын дэмжэгшэ ба туһалагша болоно гээшэ ха. Ушарынь, нэгэдэхеэр, тус газетэ һүүлэй үедэ эли бодо шанар һайнтай, үлэмжэ һонирхолтой болоо. Тэрэнэй нюурнуудта ниитын-политическэ, экономикын ба соёл болбосоролой асуудалнуудһаа гадна, мүн буряад арадай түүхэ домог, уг гарбал, ёһо заншал, хүнэй сэдьхэл һанаан, эдир залуу зоной хүмүүжэл, үндэһэгүйгөөр гэмнэгдэжэ мартагдаһан гү, али олонхи зондо элитэ болоогүй суута хүнүүд тухай элдэб һонирхолтой материалнууд олоор толилогдодог болоһон байна. Хоёрдохёор, буряад хэлэн ба хуушан монгол бэшэгүүдэй дүримүүд, хэшээлнүүд, статья болон материалнууд үгтэдэг болоһониинь һайшаалтай. Гурбадахяар, саарһанай ба мүнгэн зөөриин орон доторнай дутамаг болоһон дээрэһээ эхилэн бэшэгшэд, залуу авторнууд, мүн бэежэһэншье зохёолшод тон түрүүн бэшэһэн юумэеэ «Буряад үнэндэ» толилуулха аргатай. Тиимэ хадаа түрэл хэлэнэй түрүүшын жолоо баригшадшье республикынгаа «Буряад үнэнһөө» дулдыданги, холбоотой байна ха юм. Эдэ бүгэдэнһөө тобшолол хэхэ зуураа, юушье сэнтэй болоо һаань, буряад зон гээшэ түрэлхи хэлэн дээрэ гарадаг бүхы газетэнүүдые, журналнуудые, захижа абаха аргатайшье, ёһотойшье гэжэ һанагдана.

Энээнтэй дашарамдуулан, арба гаран түхэригөө гамнангүй, урдаа түшэглэн ябаһан, бидэндэ хододоо хэрэгтэй ба туһатай «Буряад үнэндөө» бүгэдөөрөө захил хэжэ, бүхэли жэл соо бүлын баяр болгоёл гэжэ уншагшад таанартаа ханданаб!

Арсалан ЖАМБАЛОН,
РСФСР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, уран зохёолшо, дайнай ба ажалай ветеран.

Ага нютаг.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол

1990 оной сентябриин 25 № 961 Москва, Кремль

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэһээ тогтоогдоһон болзортоо сэрэгэй бодото албые гараһан хилын, дотоодын, түмэр харгын сэрэгшэдые албанһаа табиха, 1990 оной октябрь-декабрь һаранууда сэрэгэй бодото ээлжээтэ албанда эрхэтэдые татаха тухай.

СССР-эй Министрнүүдэй Совет «Сэрэгэй бүгэдэниитын албата уялгануд тухай» СССР-эй Хуулиие бэелүүлэн, **иигэжэ тогтообо:**

1. Тогтоогдоһон болзорто сэрэгэй бодото албые гараһан хилын, дотоодын, түмэр харгын сэрэгшэдые СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэһээ 1990 оной октябрь-декабрь һаранууда запаста гаргаха.

2. Хилын, дотоодын, түмэр харгын сэрэгшэдэй зэргэдэ алба хэхыень албанда татлгын үдэр болотор сэрэгэй бодото албанда 18 наһа гүйсэһэн эрэшүүлые, мүн албанда татагдаха болзороо хойшолуулха эрхэеэ гүйсэһэн дээгүүр наһатай эрхэтэдые СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй бодото сэрэгэй албанда татаха.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ
Н. РЫЖКОВ.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Хэрэгүүдые эрхилэгшэ
М. ШКАБАРДНЯ.

СССР-эй ГҮРЭНЭЙ АЮУЛГҮЙН КОМИТЕДТЭ

1990 оной сентябриин 24-дэ Граждан авиациин Архангельскын управлениин ТУ-134 түхэлэй самоледые намнан абаашаха һэдэлгэ хэгдээ. Энэ самолет 65 пассажиртайгаар Ленинград — Архангельск гэһэн маршруудаар ниидэжэ ябаһан байна.

Агаарта гараһаар 20 минутын үнгэрөөд байхада, авиалайнерые тэһэлхэ гэжэ занаад, тэрэнэй курсые хубилгажа, Стокгольм ниидэхэ гэһэн эрилтэтэй бэшэмэл тэмдэг пассажирнуудай нэгэн самоледой экипажда дамжуулаа. Инструкциин ёһоор, самолет соо тохёолдоһон байдал тухай экипаж газар дээрэхи албануудта элидхээд, гэмтэ һанаашалгаһаа тэрэниие арсуулхын тула тус экстремисттэй хөөрэлдөө хэжэ захалаа. Пассажирнуудые, тэдэнэй гартаа барижа ябаһан ашаануудые найдамтайгаар шалгаһан тухай мэдээсэл абаһан хойноо экипажай командир Б. П. Беляев Архангельск хотодо бууха гэһэн шиидхэбэри абаһан байна.

УКГБ-гэй бүлэг хүдэлмэрилэгшэд гэмтэниие бариа. Тэрэ 1937 ондо түрэһэн, Хабаровска хизаарта ажаһуудаг Г. В. Поляков гэһэн хүн байба.

МЭДЭЭСЭЛ

РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын комиссиин адрес: **103132, Москва хото, Куйбышевай нэрэмжэтэ үйлсэ, гэр 8/4,** гэжэ РСФСР-эй Компартиин ЦКК-гай Президиум партийна организацинууд болон коммунистнуудта дуулгана.

Справкануудые абаха телефонууд: **206-59-27, 206-23-56.**

УНШАГШАДАЙ АНХАРАЛДА

Газетэ мүнөөдэрэйнгөө номерой хоёрдохи, гурбадахи нюурнуудта БУРЯАДАЙ АССР-эй ГАЗАРАЙ КОДЕКСЫН проект олоной зүбшэн хэлсэхынь тула толилбо. Өөһэдынгөө һанамжа, дурадхалнуудые бэшэхыетнай гуйнабди. хүндэтэ уншагшад.

ПРОЕКТ

БУРЯАДАЙ АССР-эй ГАЗАРАЙ КОДЕКС

ХЭҺЭГ I.
ЮРЭНХЫ ДҮРИМҮҮД

Бүлэг I. Гол дүримүүд

СТАТЬЯ 1. Буряадай АССР-эй газарай хуулиин зорилгонууд.

Буряадай АССР-эй газарай хуулиин зорилгонууд гэхэдэ, газар гамтай зүбөөр хэрэглэхэ ба аршалан хамгаалха, хүрьһэнэй үрэжэл дээшэлүүлхэ, Байгал нуурай оршондохи байгаалиин байдалые зандань үлөөхэ ба һайжаруулха зорилгоор газарай харилсаануудые гуримшуулга, ажахы эрхилэлгын бүхы янза түхэлнүүдые адли тэгшэ хүгжөөхын, эрхэтэдэй, предприятинуудай, эмхи зургаануудай болон организацинуудай эрхэнүүдые сахин хамгаалхын тула тааруу эрхэ байдал байгуулга, газарай харилсаануудай талаар хуули ёһо бэхижүүлгэ мүн болоно.

СТАТЬЯ 2. Буряадай АССР-эй газарай хуули.

Буряадай АССР-тэ газарай харилсаанууд тус Кодексоор, бусад хуулинуудаар, мүн тэрэшэлэн РСФСР-эй, СССР-эй хуулинуудаар гуримшуулагдадаг юм.

Ургамалай ба ан амитадай аймагуудые, агаар хэрэглэхэ ба сахин хамгаалха талаар хэдэ уулын, ой модоной ба уһа голнуудай асуудалнуудаар харилсаанууд Буряадай АССР-эй, РСФСР-эй болон СССР-эй тусхай хуулинуудаар гуримшуулагдадаг юм.

СТАТЬЯ 3. Газар—арадай баялиг.

Газар хадаа энэ дэбисхэр дээрэ ажаһуужа байгаа Буряадай АССР-эй арадуудай таһаршагүй баялиг ба Буряадай АССР-эй зөөри мүн болоно.

СССР-эй эрхэтэн бүхэн газарай участок абаха эрхэтэй, тэрэнние үгэхэ эрилтэнүүд ба гурим тус Кодексоор болон Буряадай АССР-эй хууляар тодорхойлогдодог.

СТАТЬЯ 4. Газарай бүридэл.

Хэрэглэмжын уг зорилготой зохилдуулан, Буряадай АССР-эй бүхы газар иигэжэ хубаагдадаг:

1) хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар;

2) хүн зоной ажаһуудаг (городуудай, хүдэлмэришэдэй, курортнуудай болон дачануудай посёлогуудай, хүдөөгэй һуурин тосхонуудай) газар;

3) промышленностиин, транспортын, хэлхээ холбооной, оборонын болон бусад хүдөө ажахын бэшэ хэрэглэмжын газар;

4) байгаали хамгаалгын, элүүржүүлгын, дахинаа һайжаруулгын ба түүхын-соёлой хэрэглэмжын газар;

5) ой модоной жасын газар;

6) уһа голнуудай жасын газар;

7) нөөсэ газар;

8) эрхэтэдэй зөөри болгогдон үгтэһэн газар;

9) дээрэ дурдагдаһан бүлэгүүдэй газарнуудые хэрэглэлгын онсо гуримтай газар.

СТАТЬЯ 5. Элдэб категоридо газар оруулалга ба тэрэниие нэгэ категориһоо нүгөөдэдэнь оруулха гурим.

Тус Кодексын 4-дэхи статьяда заагдаһан газарнуудта оруулалга ба нэгэ категориһоо нүгөөдэдэнь дамжуулан оруулха гуримые газар хэрэглэлгын уг зорилготой зохилдуулан, эдэ газарнуудые үгэхэ ба бусаажа абаха эрхэтэй арадай депутадуудай Соведүүд бэелүүлдэг байха.

СТАТЬЯ 6. Газар мэдэн захирха талаар арадай депутадуудай Соведүүдэй эрхэ түлөөлэлгэнүүд.

Арадай депутадуудай Соведүүд газар өөрынгөө мэдэлдэ байлгадаг. Арадай депутадуудай Соведүүд газар үгэхэ, худалдаха ба бусаан абаха талаар өөһэдынгөө эрхэ түлөөлэлгэнүүдые гүйсэдхэхы зургаануудта дамжуулан үгэжэ болохо.

Газарай асуудалнуудые хаража үзэхын ба тэдээнээр шиидхэбэринүүдые бэлдэхын тула арадай депутадуудай Соведүүд депутадуудай зохихо комитедүүд гү, али комиссинуудые байгуулдаг.

Үсөөн тоото арадуудай болон этническэ бүлэгүүдэй ажаһуудаг ба ажахын ажал ябуулга хэдэг газарнуудта тэдэнэй ажахын ажал ябуулгатай холбоогүй зорилгоор газар үгэлгэ ба бусаан абалга арадай депутадуудай зохихо Соведүүдэй зүбшөөлөөр, эдэ арадуудай ба этническэ бүлэгүүдэй дунда үнгэргэгдэһэн референдумэй дүнгүүдээр бэелүүлэгдэжэ болохо.

СТАТЬЯ 7. Газар үгэлгэ ба бусаан абалгатай холбоотой асуудалнуудые хаража үзэлгэдэ эрхэтэдэй, ниитын нэгэдэлнүүдэй, нютагай ниитын, өөһэдынгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хабаадалга.

Газар үгэлгэтэй ба бусаан абалгатай холбоотой, хүн зоной аша туһанuудта хабаатай асуудалнуудые хаража үзэлгэдэ эрхэтэд, ниитын нэгэдэлнүүд ба нютагай ниитын өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаанууд хадаа эрхэтэдэй суглаанууд болон сходуудаар, сэхэ демократиин шэнэ түхэл янзануудаар дамжуулан хабаададаг.

Хүн зоной аша туһанuудта хабаатай ажал ябуулга хэдэг объектнүүдые тогтоохын тула газар үгэлгэ тухай арадай депутадуудай Соведүүд хүн зондо мэдээсэхэ ёһотой.

Газар үгэлгэтэй, худалдалгатай ба бусаан абалгатай холбоотой арадай депутадуудай Соведүүдэй шиидхэбэринүүд, олониитын һанамжа хараада абтан, баталагдадаг байха.

СТАТЬЯ 8. Газар эзэмдэлгэ ба газарые зөөри болгохо эрхэ.

Хүдөөгэй ба ой модоной ажахы эрхилхын тула, мүн тэрэшэлэн гэр байра барихын тула, промышленностиин, транспортын, хэлхээ холбооной, оборонын болон хүдөө ажахын хэрэглэмжын бэшэ бусад зорилгоор предприятинуудта, организацинуудта, эмхи зургаануудта газар саг үргэлжын эзэмдэлгэдэ үгтэдэг юм.

Бүхы наһаараа, уг залгамжалан үгэхэ аргатайгаар газар эзэмдэхэ эрхэ эрхэтэдтэ иигэжэ үгтэдэг:

1) таряашанай ажахы эрхилхын тула;

2) хубиин хамһабариин ажахы эрхилхын тула;

3) хүдөөгэй һуурин тосхонуудта байрын гэр барихын ба хангахын тула;

4) уг залгамжалан абаһан гү, али байрын гэр худалдажа абаһан ушарта;

5) хамтын гү, али хубиин саад болон мал ажал эрхилхын тула.

Заагдаһан зорилгоор газарай участогууд, эрхэтэдэй дураар хубиин зөөри болгогдожо, худалдан абтажа болохо.

Газарай участогууд иимэ ушарнуудта гансал зөөри болгон эрхэтэдтэ худалдагдадаг гэбэл:

1) городуудта болон городой түхэлтэй посёлогуудта хубиин барилга хэхэ ба байрын гэр хангахын тула;

2) хамтын ба хубиин дачануудые барихын тула;

3) хамтын ба хубиин гарожнуудые барихын тула;

4) мүнөө хүсэндөө байһан хуулитай зохилдуулан, хубиин ажал ябуулга эрхилхын тула.

Газарай участогуудые зөөри болгон үгэлгэ ба эзэмдэлгэ бусадшье зорилгоор Буряадай АССР-эй хууляар бэелүүлэгдэжэ болохо.

Уг залгамжалан газар зөөри болгон абаха эрхын гурим РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй хууляар тодорхойлогдодог.

СТАТЬЯ 9. Газар саг зуура хэрэглэлгэ ба газар арендэдэ үгэлгэ.

Эрхэтэдэй зөөри байһанһаа ондоо бүхы газарнуудһаа таһалжа, газарай участогуудые саг зуурын хэрэглэмжэдэ предприятинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта, эрхэтэдтэ арадай депутадуудай Соведүүд үгэдэг юм. Газар саг зуурын хэрэглэмжын эгээл дээдэ болзор 5 жэлһээ ехэ бэшээр тогтоогдодог. Энэ болзорһоо сааша газарай участогууд арендын гуримаар үгтэдэг байха.

Холын бэлшээридэ мал ажал, хойто зүгэй оро үсхэлгэ эрхилхын тула газарай участогууд саг зуурын хэрэглэмжэдэ 25 жэл хүрэтэр болзороор үгтэжэ болохо.

Эрхэтэдтэ саг зуурын хэрэглэмжэдэ огород тарихынь, үбһэ сабшахынь, малаа адуулхынь тула газарай участогууд арадай депутадуудай районно, сельскэ Соведүүдэй мэдэлдэ байһан газарһаа үгтэдэг. Тэдэнэй мэдэлдэ байһан газарһаа предприятинууд, эмхи зургаанууд болон организацинууд эдэ зорилгоор участогуудые таһалан үгэхэ аргатай.

Арендын гуримаар газар эрхэтэдтэ, предприятинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта, хамтын ба гадаадын юридическэ нюурнуудай хабсадалгатайгаар улсхоорондын нэгэдэлнүүд ба эмхинүүдтэ, мүн тэрэшэлэн гадаадын гүрэнүүдтэ, улсхоорондын эмхинүүдтэ, гадаадын юридическэ нюурнууд болон эрхэтэдтэ үгтэдэг байха.

Арадай депутадуудай зохихо Соведүүд газар арендэдэ үгэгшэд болодог, талануудай зүбшэлгөөр арендын эрхэ байдал тодорхойлогдодог, тусхай хэлсээн дотор багадхагдадаг.

Тиигэхэ зуураа газар арендэдэ үгэлгэ 5 жэлһээ эхилээд, бүри удаан сагта гол түлэб удаан болзорой шэнжэтэйгээр үгтэдэг байха ёһотой. Хэлсээнэй хүсэндөө байһан болзорой дүүрэхэдэ, арендатор арендын хэлсээ һэргээхэ булюу эрхэтэй байдаг.

Хүдөө ажахын хэрэглэмжэдэ арендээр абтаһан газарай участогууд хоёр талын зүбшэһэнэй ёһоор энэл зорилгоор эзэмдэлгэдэ гү, али зөөри болгон арендаторта, гадаадын юридическэ нюурнууд ба эрхэтэдһээ бэшэндэ, үгтэжэ болохо. Газар арендэдэ абаха харилсаанууд Газар тухай ССР Союзай, РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй хуулинуудай үндэһэ һууринуудаар, Арендэ тухай ССР Союзай, РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй хуулинуудай үндэһэ һууринуудаар, тус Кодексоор, РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй бусад хуулинуудаар гуримшуулагдадаг байха.

Бүлэг II. Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар арадай депутадуудай Соведүүдэй эрхэ мэдэл

СТАТЬЯ 10. Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар арадай депутадуудай сельскэ, поселково, городской Соведүүдэй эрхэ мэдэл.

Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар арадай депутадуудай сельскэ Соведүүдэй мэдэлдэ иимэ эрхэ үгтэдэг гэбэл:

1) тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, эрхэтэдтэ болон организацинуудта саг зуурын хэрэглэмжэдэ газар үгэхэ, арендэдэ үгэхэ ба бусад түхэлнүүдые хэрэглэлгэ, газар бусаан абалга;

2) тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, эрхэтэдтэ хубиин зөөри болгон газар худалдалга;

3) газар зөөри болгон абаха эрхые, мүн газар эзэмдэхэ, газар арендэдэ абаха ба саг зуурын хэрэглэмжын бусад түхэлнүүдээр договор баталха эрхэнүүдые бүридхэлдэ абалга;

4) Газарай гүрэнэй кадастр эрхилэлгэ;

5) газарай түлөө түлбэри абалга;

6) газар хэрэглэлгын ба аршалан хамгаалгын хойноһоо хиналта бэелүүлгэ;

7) газар зөөри болгон абагшын, газар эзэмдэгшэдэй, арендаторнуудай болон саг зуура газар бусад хэрэглэгшэдэй эрхэнүүдые хамгаалалга;

8) газарай арсалдаануудые шиидхэлгэ.

СТАТЬЯ 11. Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар арадай депутадуудай районно Соведүүдэй эрхэ мэдэл.

Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар арадай депутадуудай районно (захиргаанай талаар тэдэнэй мэдэлдэ районой ородог городской) Соведүүдэй мэдэлдэ иимэ эрхэ үгтэдэг гэбэл:

1) тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, газар бусаан абалга ба эрхэтэдтэ, кооперативуудта, предприятинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта эзэмдэхыень, арендэ абахыень болон саг зуурын хэрэглэмжын бусад түхэлнүүдээр газар таһалан үгэлгэ;

2) тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, хубиин зөөри болгон эрхэтэдтэ газар худалдалга;

3) газар зөөри болгон абаха эрхые, мүн газар эзэмдэхэ, арендын болон саг зуурын хэрэглэмжын бусад түхэлнүүдээр хэлсээнүүдые баталха эрхэнүүдые бүридхэлдэ абалга;

4) Газарай гүрэнэй кадастр эрхилэлгэ;

5) газарай эсхэмжэлгэ эмхидхэлгэ;

6) газарай түлөө түлбэри абалга;

7) газар хэрэглэлгын ба аршалан хамгаалгын хойноһоо хиналта бэелүүлгэ;

8) газар зөөри болгон абагшын, газар эзэмдэгшэдэй, арендаторнуудай болон газар саг зуура бусад хэрэглэгшэдэй эрхэнүүдые хамгаалга;

9) газарай талаар арсалдаануудые шиидхэлгэ.

СТАТЬЯ 12. Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар Буряадай АССР-эй эрхэ мэдэл.

Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар автономито республикын мэдэлдэ, тус Кодекстой болон Буряадай АССР-эй хуулитай зохилдуулан, автономито республикын хилэ дотор газарнуудые захиран мэдэхэ эрхэ үгтэдэг.

Бүлэг III. Газар бусаан абалга, үгэлгэ ба худалдалга

СТАТЬЯ 13. Газар бусаан абалгын, үгэлгын ба худалдалгын год дүримүүд.

Эрхэтэдтэ, предприятинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта эзэмдэхыень, арендэдэ абахыень болон саг зуурын хэрэглэмжын бусад түхэлнүүдээр газар үгэлгэ, мүн тэрэшэлэн эрхэтэдэй хубиин зөөри болгон үгэхын тула газар бусаан абалга, тус Кодексын 14-дэхи статьягаар тогтоогдоһон эрхэ мэдэлтэй зохилдуулан, арадай депутадуудай Соведүүдэй шиидхэбэрээр бэелүүлэгдэдэг юм. Тиигэдээ газар зөөри болгон абаһан хүнүүдтэй, газар эзэмдэгшэдтэй, газар хэрэглэдэг арендаторнуудтай зүбшэһэнэй һүүлээр шиидхэбэри абтадаг.

Тэдэнэй мэдэлдэ байһан гү, али тэдээндэ арендээр үгтэһэн газарһаа предприятинууд, эмхи зургаанууд болон организацинууд өөһэдынгөө хүдэлмэрилэгшэдтэ огород тарихынь, үбһэ сабшахынь ба малаа адуулхынь тула газарай участогуудые таһалан үгэхэ аргатай.

СТАТЬЯ 14. Газар бусаажа абаха ба газарай участогуудые эзэмдэлгэдэ, арендэдэ, саг зуурын хэрэглэмжын бусад түхэлнүүдтэ үгэхэ, мүн тэрэшэлэн хубиин зөөри болгон эрхэтэдтэ худалдаха эрхэтэй зургаанууд.

1. Хүдөөгэй һуурин тосхонуудай хилэ соо, тэрэшэлэн тэдэнэй мэдэлдэ үгтэһэн бусад газарнуудһаа газар эзэмдэлгэдэ, арендэдэ, саг зуурын хэрэглэмжын бусад түхэлнүүдтэ үгэхэ ба газарай участогуудые худалдаха, бусаан абаха эрхэ арадай депутадуудай сельскэ Соведүүдтэ үгтэдэг.

2. Городой (посёлогой) хилэ соо, мүн тэрэшэлэн тэдэнэй мэдэлдэ үгтэһэн нөөсэ газарнуудһаа газар эзэмдэлгэдэ, арендэдэ, саг зуурын хэрэглэмжын бусад түхэлнүүдтэ үгэхэ ба газарай участогуудые худалдаха, бусаан абаха эрхэ арадай депутадуудай городской (посёлково) Соведүүдтэ үгтэдэг.

3. Арадай депутадуудай районно (тэдэнэй захиргаанай мэдэлдэ районой байһан городской) Соведүүд иимэ эрхэтэй гэбэл:

захиргаанай районой хилэ соо, тус статьягай нэгэдэхи ба хоёрдохи хубинууд дотор заагдаһан газарһаа бэшэ бүхы газарнуудһаа бусаан абаха, эзэмдэлгэдэ, арендэдэ, саг зуурын хэрэглэмжын бусад түхэлнүүдтэ газарай участогые үгэхэ ба худалдаха;

газарай участогуудые бусаан абаха ба тэдэниие арадай депутадуудай сельскэ, посёлково, городской Соведүүдэй мэдэлдэ үгэхэ;

таряашанай ажахы эрхилхын тула газарай участогуудые бусаан абаха, эзэмдэлгэдэ үгэхэ ба хубиин зөөри болгон эрхэтэдтэ худалдаха:

колхозуудһаа, совхозуудһаа, хүдөө ажахын бусад предприятинуудһаа (туршалгын ажахынуудһаа бэшэнһээ) бусаан абаха ба тэдэниие хүдөө ажахын кооперативуудай мэдэлдэ үгэхэ.

СТАТЬЯ 15. Хүдөө ажахын бэшэ хэрэглэмжэдэ хүдөө ажахын газар бусаан абалга.

Районой дунда зэргын хэмжээнһээ дээшэ кадастрова сэгнэлтэтэй хүдөө ажахын газарые хүдөө ажахын бэшэ хэрэглэмжэдэ үгэхын тула бусаан абалга хадаа уласхоорондын уялгануудые дүүргэлгэтэй, энэ газар доро үнэтэ ашагта малтамалай хэбтэшые ололготой, соёлой, элүүрые хамгаалгын, һуралсалай объектнүүдые, мүн тэрэшэлэн харгынуудые, электрын лининүүдые болон магистральна соргонуудые барилгатай холбоотой имагтал онсо шухала ушарта бэелүүлэгдэжэ болохо юм.

СТАТЬЯ 16. Онсо үрэжэл ехэтэй үнэтэ газарнуудые болон тусхайтаар хамгаалагдадаг байгаалиин ба түүхын-соёлой объектнүүдэй байһан газарые бусаан абалга.

Энэ нютагта онсо үрэжэл ехэтэй үнэтэ газарнуудые хүдөө ажахын хэрэглэмжэдэ бэшээр, мүн тэрэшэлэн тусхайтаар хамгаалагдадаг байгаалиин ба түүхын-соёлой объектнүүдэй байһан газарнуудые бусад бүхы зорилгоор бусаан абажа болохогүй. Иимэ газарнуудай нэрэнүүд республикын хууляар тогтоогдодог (хабсаралта).

СТАТЬЯ 17. Город шадарай ба ногоон зононуудай, туршалгын таряалангай, эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудай ба һуралсалай зургаануудай, нэгэдэхи бүлэгэй ойнуудай газарые бусаан абалга.

Город шадарай ба ногоон зононуудай, нэгэдэхи бүлэгэй ойнуудай газарые гүрэнэй ба ниитын хэрэглэмжэдэ бусаан абалга гансал онсо ушарта, тус кодексын 15-дахи статья дотор хараалагдаһан ушарта бэелүүлэгдэжэ болохо.

Туршалгын таряалангай, эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаанuудай ба һуралсалай зургаануудай газар бусаан абажа болохогүй.

СТАТЬЯ 18. Хүдөө ажахын хэрэглэмжэдэ газар үгэлгэ.

Хүдөө ажахыда хэрэглэжэ болохоор газар нэн түрүүн хүдөө ажахын зорилгоор үгтэдэг байха.

Хүдөө ажахыда газарай хэрэглэгдэжэ болохоор байһые Газарай кадастрай мэдээнүүдээр тогтоогдодог.

СТАТЬЯ 19. Хүдөө ажахын бэшэ хэрэглэмжэдэ газар үгэлгэ.

Промышленна предприятинуудые барихын ба хүдөө ажахын бэшэ бусад хэрэглэмжэнүүдтэ газар эзэмдэгшэдтэй, газар хэрэглэгшэдтэй, хүдөө ажахын хэрэглэмжын бэшэ газар гү, али хүдөө ажахыда хэрэглэмжэдэ таарахагүй газар эзэмдэгшэдтэй зүбшэһэнэй ёһоор газар үгтэдэг, үгышье һаа, районой дунда зэргын хэмжээнһээ дээшэ гарадаггүй кадастрова сэгнэлтэтэй муу шанартай хүдөө ажахын газар үгтэжэ болохо. Заагдаһан зорилгоор ой модоной жасын газарһаа газарай участогуудые үгэхэ ябадал ой модоор хушагдаагүй талмайһаа гү, али үнэ сэн багатай модонуудай ургадаг талмайһаа үгтэжэ болохо.

Электрын, хэлхээ холбооной лининүүдые, харгынуудые, магистральна соргонуудые болон бусад линейнэ барилганuудые хэхын тула бүри һайн шанартай газар таһалан үгэлгэ хадаа ажал ябуулгын эдэ түхэлнүүдтэ газар таһалан үгэхэ талаар гү, али проектно-техническэ документацяар тогтоогдоһон гуримай баталагдаһан нормоор бэелүүлэгдэдэг байха. Эдэ объектнүүд гол түлэб харгынууд болон севооборотой полинуудай хилэнүүдые зубшан баригдадаг байха ёһотой.

Бүлэг IV. Газар абаха, үгэхэ ба худалдаха гурим

СТАТЬЯ 20. Объектые бариха газарые уридшалан хэлсэжэ зүбшэхэ гурим.

Газарай участогуудые абаха зорилготой предприятинууд, эмхинүүд, эмхи зургаанууд баригдаха объектын газарые уридшалан хэлсэхэ гүйлтатайгаар энэ Кодексын 14-дэхи статьятай тааралдуулан газарай участогуудые үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведтэ хандадаг, тиихэдээ газарай участогай хэмжээе болон газар эдлэхэ болзорые үндэһэлэн тайлбарилха ёһотой.

Союзай, республикын (РСФСР-эй) эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха объектнүүдые бариха тухай уридшалан хэлсэхэ тухай гүйлтатайгаар энээн тушаа РСФСР-эй Верховно Соведэй зүбшөөлөө үгэһэн ушарта, харин республикын (АССР-эй), областиин хэрэглэмжэнүүдые хангаха объектнүүдые бариха тухай уридшалан хэлсэхэ тухай гүйлтатайгаар Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай Соведэй зүбшөөһэн ушарта хандажа болоно.

Газарай эзэнэй, газар эдлэгшын, арендаторай, энэ хэрэгтэ хабаатай албангуудай, мүн баһа предприятинуудай, эмхинүүдэй болон эмхи зургаануудай түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар, таһалжа үгтэхэ газарай экологическа болон бусад хойшолонгуудые, мүн энэ газарые болон тэрэнэй баялигуудые саашадаа ашаглахыень анхаралдаа абажа, арадай депутадуудай Совет газарай участогые (байра дээрэнь), шэлэжэ үгэдэг, энэнь газарай участогые шэлэһэн тухай актаар баталхагдадаг. Энэ актда картографическа болон бусад материалнууд, мүн баһа газар таһалжа үгэлгэтэй холбоотой гарза болон гээлтэнүүд хабсаргагдадаг.

Газар шэлэжэ абаһан тухай акт хэрэгтэй материалнуудтай хамта арадай депутадуудай Соведэй үзэмжэдэ ба баталалгада табигдадаг, проектно-бэдэрэлгын хүдэлмэри ябуулхада ба һүүлдэнь газар таһалжа үгэһэн тухай шиидхэбэри абахада үндэһэн боложо үгэдэг. Тиихэдээ арадай депутадуудай Совет газарай участок таһалжа үгэхээ байһантай холбоотой тодорхой эрилтэ табигдаг, гүйлтын ороһон сагһаа хойшо 2 һараһаа үлүү бэшэ болзор соо захигшада асуудал хаража үзэһэнэйнгээ дүнгүүдые дуулгадаг.

Объект бариха газар тухай уридшалан хэлсэһэнэй шиидхэбэриин абтахаһаа урид проектно-бэдэрэлгын хүдэлмэридэ мүнгэн зөөри гаргагдаха ёһогүй. Буряадай АССР-тэ хаана бариха тухай уридшалан хэлсэлгын гурим республикын хууляар тогтоогдодог.

СТАТЬЯ 21. Газарай участогуудые абаха ба үгэхэ тухай мэдүүлгэ гүйлтануудые хаража үзэлгэ.

Проектын баталагдаһанай ба объектые барилгын түсэбтэ оруулһанай удаа предприятинууд, эмхи зургаанууд, эмхинүүд уридшалан хэлсэгдэһэн газарай участогые таһалжа үгэхэ, тэрэниие объект барилгада үгэхэ тухай мэдүүлгэ гүйлтатайгаар арадай депутадуудай Соведтэ хандадаг.

Объектын баригдаха газарые гү, али талмайень үргэдхэлгые тодорхойлходоо, предприяти, эмхи зургаан, эмхи газарай эзэнтэй, газар эдлэгшэдтэй болон арендатортай нэмэлтэ хэлсээ хэдэг.

Газарай участок үгэһэн тухай шиидхэбэриин буулгабари (үгы һаа тэндэһээ абтаһан хубинь) тэрэниие баталан абаһан болзорһоо хойшо 5 үдэрэй болзорто предприятида, эмхи зургаанда, эмхидэ үгтэдэг.

СТАТЬЯ 22. Эрхэтэдтэ эдлэхыень газарай участогуудые үгэхэ гурим.

Газарай участок абажа эдлэхэ дуратай эрхэтэд газарай участок үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведтэ энэ Кодексын 14-дэхи статьягай ёһоор мэдүүлгэ оруулдаг.

Мэдүүлгэ доторнь участок ашаглаха зорилго, талмайнь хэмжээн ба байдаг газарынь заагдаха ёһотой.

Газарай участок үгэхэ тухай шиидхэбэриин буулгабари (үгы һаа тэрээнһээ абтаһан хубинь) тэрэниие баталан абаһаар 5 хоногой болзорто эрхэтэндэ үгтэдэг.

СТАТЬЯ 23. Эрхэтэдтэ хубиин зөөри болгожо газарай участок худалдалгын гурим.

Хубиингаа зөөри болгожо, газарай участок абаха дуратай эрхэтэд тодорхой үндэһэн зорилгоёо дурдажа, газарай участок үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведтэ энэ Кодексын 14-дэхи статьягай ёһоор мэдүүлгэ бариха ёһотой, тэрэнь газарые зөөри болгожо худалдаха тухай шиидхэбэри абадаг.

Мэдүүлгэ дотор участогые ашаглаха зорилго, тэрэнэй хэмжээн ба хаана байдагынь заагдаһан байха зэргэтэй.

Газарай участок худалдаха—худалдажа абаха тухай хэлсээе албан ёһоор бүридхэхэ хэрэг ниитэ эрхэтэдэй гуримаар бэелүүлэгдэдэг.

Газарай участогые зөөри болгожо абаһан эрхэ худалдаха — худалдан абаха хэлсээе баталамсаар олгогдодог.

СТАТЬЯ 24. Предприятинуудай, эмхи зургаануудай, эмхинүүдэй өөһэдынгөө хүдэлмэрилэгшэдтэ огород тариха, үбһэ сабшаха, мал бэлшээхэ газар үгэхэ гурим.

Предприятинуудай, эмхи зургаануудай, эмхинүүдэй огород тариха, үбһэ сабшаха, мал бэлшээхэ зорилготойгоор газарай участок абаха дуратай хүдэлмэрилэгшэд предприятиин, эмхи зургаанай, эмхиин захиргаанда мэдүүлгэнүүдые оруулдаг, тэдэнь профсоюзна органуудтай суггаа зүбшэгдэжэ, шиидхэгдэдэг.

Предприятиин, эмхи зургаанай, эмхиин захиралтын үндэһөөр гү, али хүдэлмэрилэгшэдэй ба предприятиин, эмхи зургаанай, эмхиин захиргаанай хоорондо баталагдаһан хэлсээнэй үндэһөөр заагдаһан зорилгонуудаар газар таһалагдажа үгтэдэг, тэрэ хэлсээниинь арадай депутадуудай тус тус Соведтэ бүридхэлдэ абтадаг.

СТАТЬЯ 25. Газарай участогуудые таһалжа үгэхэ гүйлтануудые (мэдүүлгэнүүдые) шиидхэлгын болзорнууд.

Хүдөө ажахын бэшэ хэрэглэмжэдэ газарай участогуудые эриһэн предприятинуудай, эмхи зургаануудай, эмхинүүдэй гүйлта мэдүүлгэнүүд 3 һарын болзорто хаража үзэгдэдэг.

Газарай участок эдлэхэ гү, али үмсын зөөри болгожо худалдаха тухай эрхэтэдэй мэдүүлгэнүүд һарын болзорто хаража үзэгдэдэг.

Газарай участок хүдөөгэй ажахы эрхилхын түлөө үгэхэ гү, али хубиин зөөри болгожо худалдаха тухай мэдүүлгэнүүд, мүн баһа хүдөөгэй таряашанай ажахы эрхилхээр ашаглахын тула газар үгэхэ тухай предприятинуудай, эмхи зургаануудай болон эмхинүүдэй зууршалга мэдүүлгэнүүд Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай Соведүүдээр хараалһан болзорто хаража үзэгдэдэг, тиихэдээ хүдөө ажахын хүдэлмэринүүдэй тусхай болзортой байдагынь анхаралда абтадаг.

СТАТЬЯ 26. Эрхэтэдтэ, эрхэтэдэй кооперативуудта газар үгэхэ ба худалдаха нормонууд.

Газарай участогуудые үгэхэ, худалдаха нормонууд:

— хүдөөгэй таряашанай ажахы эрхилхэдэ 100 га хүрэтэр;

— хубиин хамһабариин ажахы эрхилхэдэ 0,6 га;

— байрын гэр барихада: хүдөө нютагта 0,15 гектарһаа баһа бэшээр, хотонуудта, хүдэлмэришэдэй болон курортно поселогуудта 0,05-һаа 0,15 га хүрэтэр, дачануудай поселогуудта хотын барилга эмхидхэдэг ёһо гуримай эрилтэнүүдэй ёһоор 0,10 га хүрэтэр;

— албанай газарнуудта.

Эрхэтэдэй дураар тэдэнэртэ селитебнэ газарай зононуудһаа гадуур огород тариха, үбһэ сабшаха, мал бэлшээхэ газарай нэмэлтэ участогууд таһалагдан үгтэжэ болохо.

Хубиин ажал ябуулга эрхилхэ хэрэгтэ газарай участогууд проект табилгын ба барилгын нормонуудаар үгтэдэг.

СТАТЬЯ 27. Газар эдлэхэ эрхые, газарые хубиин зөөри болгохо эрхые үнэмшэлһэн документнүүд.

Бусаалтагүйгөөр газар эдлэхэ эрхэ, газарые хубиин зөөри болгохо эрхэ болбол газар эдлэхэ эрхын, газарые хубиин зөөри болгохо эрхын гүрэнэй актаар үнэмшэлэгдэдэг, тэрэнь арадай депутадуудай районно, городской, поселково Соведүүдээр үгтэжэ бүридхэлдэ абтадаг.

Газар эдлэхэ эрхэ тухай гүрэнэй актда газар эдлэгшэнь, газарай участогай хэмжээнь ба хилэнь, тэрэниие кадастрын ёһоор сэгнэлтэ болон ашаглалгын онсо эрилтэнүүд заагдадаг.

Гүрэнэй актын түхэл хэлбэринь РСФСР-эй Верховно Соведээр баталагдадаг.

Эрхэтэдэй газарые хубиин зөөри болгохо эрхэ худалдалгын — худалдан абалгын хэлсээгээр үнэмшэлэгдэдэг, тэрээн соо худалдан абалгын ба ашаглалгын зорилго, хаана байһаниинь, газарай участогай хэмжээн ба хилэнь, тэрэнэй кадастрова сэгнэлтэнь болон бусад эрилтэнүүдынь заагдадаг.

СТАТЬЯ 28. Арендэдэ абаха, бусадшье аргаар газар саг зуура ашаглаха эрхые үнэмшэлһэн документнүүд.

Арендэдэ абаха, бусад аргаар саг зуура ашаглаха эрхэ хэлсээгээр үнэмшэлэгдэдэг, тэрэнэй түхэл хэлбэринь Буряадай АССР-эй Верховно Соведээр баталагдадаг.

Хэлсээндэнь арендэдэ, бусадшье аргаар саг зуурын ашаглалгада үгтэһэн газарнуудай зурагынь хабсаргагдадаг.

СТАТЬЯ 29. Арендэдэ абаха, бусадшье аргаар газар саг зуура ашаглаха эрхые бэелүүлгэ.

Эрхэтэд, предприятинууд, эмхи зургаанууд газар эсхэмжэлдэг зургаануудай эдэ участогуудай хилэнүүдые газар дээрэнь тодорхойлһон, газар эдлэхэ, арендэдэ абаха, бусадшье аргаар газар саг зуура ашаглаха эрхэ үнэмшэлһэн документнүүдэй үгтэһэн хойнонь арадай депутадуудай зохихо Соведэй шиидхэбэрээр үгтэһэн газарай участогые эдлэжэ эхилдэг.

Зарим ушарта газар эдлэгшын, арендаторай ба газар саг зуура ашагладаг хүнүүдэй гүйлтаар арадай депутадуудай Соведүүд эдэ газарнуудые, хэрбээ газарай участогай хилын байра дээрэнь газар эсхэмжэлдэг гү, али архитектурна албанай заажа үгөө һаань, нэрлэгдэһэн документнүүдэй үгтэхэһөө урид ашаглахыень ... дэг.

СТАТЬЯ 30. Газарай ... ха, газар эдлэхэ, ... сток ашаглаха эрхы... хэхэ эрхэдэ шэлжэн ...

Барилга хэхэ эрхэд... оролходо тэдэ объе... хамта газар эдлэхэ гү... зарай участок эдлэхэ ... жуулагдадаг.

Барилга хэхэ эрхын ... лэхэ олон хүнүүдтэ ... лан үгтэхэдэнь, газ... хэ гү, али газарай у... ашаглаха эрхэнь барил... риинь хубаарилагдаһа... жээндэ адляар дамжу... тэдэг.

Газарай участок зөө... гохо эрхын дамжуулы... дэ, тэрэ участок дээрэ... барилгын зөөриинь эр... даха — худалдан абаха ... гээр хараалагдаһан ... ёһоор дамжуулагдадаг.

Автономито респ... хууляар газарай участо... зөөри болгохо, эдлэх... лаха ондоошье гурим... байдал хараалагдажа ...

Бүлэг V. Газар зөөри болго... эрхые, эдлэхэ эрхые, арендэ... ба бусад аргаар саг зуура... ашаглаха эрхые болюулга

СТАТЬЯ 31. Эдлэхэ, арендэдэ абаха ба бусад аргаар саг зуура ашаглаха эрхые болюулгын үндэһэнүүд.

Газарай бүхы участогые гү, али тэрэнэй хубиие эдлэхэ, арендэдэ абаха ба бусад аргаар саг зуура ашаглаха эрхэ иимэ ушарнуудта болюулагдадаг гэбэл:

1) газарай участогһаа гү, али тэрэнэй хубиһаа һайн дураараа арсабални;

2) газарай участок ашаглаха болзоройнь дүүрэбэл;

3) предприятиин, эмхи зургаанай, эмхиин, хүдөөгэй таряашанай ажахын ажал ябуулгаяа болюулбалнь;

4) газарые ондоо зорилготойгоор ашаглажа байбалнь;

5) албанай хэрэглэмжэдэ үгтэһэн газартай холбоотой ажалай харилсаанууд болюулагдабал, энэ Кодексын 58-дахи статья дотор хэлэгдэһэн ушарһаа бэшэндэнь;

6) газарай участогые ашаүрэгүйгөөр хэрэглэжэ байбалнь.

Хүдөө ажахыда ашаглагдаха газарта энэнь кадастрова сэгнэлтээр тогтоогдоһон хэмжээнһээ бага ургасаар тодорхойлогдодог;

7) газарай участок ашаглахадаа, хүрьһэнэйнь үрэжэлые доошолуулдаг, химическэ болон радиоактивна бузарлалгада хүргэдэг, экологическа оршон байдалые муудхаадаг аргануудые хэрэглэдэг байбалнь;

8) Буряадай АССР-эй хууляар хараалагдаһан болзорто газарай налог ходо ходо оруулдаггүй байбалнь, мүн баһа арендэдэ абаха хэлсээгээр баталагдаһан болзорто арендын түлбэриин оруулагдаагүй байбалнь;

9) хүдөө ажахын үйлэдбэридэ үгтэһэн газарай участогай жэлэй туршада, хүдөө ажахыда бэшэ зорилгонуудта үгтэһэн газарай участогай хоёр жэлэй болзорто ашаглагдаагүй байбалнь;

10) энэ Кодексоор хараалагдаһан газар бусаажа абаха ушарнуудта.

Хүдөөгэй таряашанай ажахы эрхилһэн эрхэтэдтэ үгтэһэн газар эдлэхэ эрхэдэ газарай участок үгэһэнэй һүүлдэ гурбан жэлэй туршада энэ статьягай 6-дахи ба 9-дэхи пунктнууд хэрэглэгдэдэггүй.

Арендэ тухай хууляар хараалагдаһан газар арендээр абаха хэлсээе болюулһан ушарта арендэдэ үгтэһэн газар ашаглаха эрхэ болюулагдадаг.

Газар эдлэхэ, арендэдэ үгэхэ ба бусад аргаар газарай участок саг зуура ашаглаха эрхые болюулха бусад ушарнууд республикын хууляар хараалагдажа болохо.

СТАТЬЯ 32. Эрхэтэдэй газарые хубиин зөөри болгожо эдлэхэ эрхые болюулга.

Газарай участогые ба ниитын хэрэглэмж... али хуулиин ёһоор ... абаһан ушарта эрхэтэд... рые хубиин зөөри бол... лэхэ эрхэ болюулагд...

Газарай участогые ... ба ниитын хэрэглэмжэд... үгэһэн ушарта арадай ... дуудай Совет энэ зөөри... дэ газарай участогай ... бүрин дүүрэнээр бусаа... зарай участогые хуули... бусаалга энэ Кодексы... хи статьягай 4-дэхи, 6-... дохи, 8-дахи пунктнууд... даһан үндэһөөр тогто... гуримаар бэелүүлэгд...

СТАТЬЯ 33. Газарые ... болгохо, арендэдэ үгэх... сад аргаар саг зуура ... эрхые болюулгын гурим...

Газарай участогые ... эрхэ болюулха тухай ... бэри энэ Кодексын ... статьягай 5-дахи пункт... раалагдаһан ушарта пр... тиин, эмхи зургаанай, ... захиргаан абадаг, хари... бусад ушарнуудта энэ ... гаар хараалагдаһан бус... ушарнуудта газарые зөө... гон эдлэхэ, арендэдэ үг... сад аргаар саг зуура ... ха эрхые болюулха түх... хэбэриие эдэ участогууд... хэ эрхэтэй арадай де... дай Соведүүд батал...

Газарые зөөри болго... лэхэ, арендэдэ үгэхэ, б... гаар саг зуура ашагла... арадай депутадуудай ... шиидхэбэри абаһан ... харин газарай участо... али тэрэнэй хубиһаа ... ри болгожо эдлэдэг ху... дүүлгээр һайн дураар... һан ушарта — мэдүүлгэ... һан үдэрһөөнь хойшо ... лагдадаг.

Энэ Кодексын 31-дэх... ягай 4-дэхи, 6-дахи, 7-... дахи ба 9-дэхи пункт... хараалагдаһан ушарну... зарые зөөри болгожо ... арендэдэ үгэхэ, бусад ... саг зуура ашаглаха эр... люулха тухай шиидхэб... зарай эзэнэй, газар эд... газар ашаглагшын һану... удаа тогтоогдоһон ... дүрим эбдэһэн ушар... зайсуулаагүй гэһэн ... нуудай үндэһөөр абтад...

Газарые зөөри болго... лэхэ, арендэдэ үгэхэ, бу... гаар саг зуура ашаглах... болюулагдахада, арадай ... тадуудай Совет энээнд... тай талануудай хабаад... гаар газарай эзэндэ, га... лэгшэдтэ, арендаторнууд... али бусад газар саг ... ашаглаһан хүнүүдтэ ... хүрьһые һайжаруулгат... боотой гаргашануудые... сааха тухай гү, али ... аша үрэгүйгөөр аш... муудхааһанай түлөө му... лэхэ тухайнь шиидхэбэ... даг.

Бүлэг VI. Бэдэрэлгын хүдэлмэринүүдтэ газара... участогуудые ашаглалга

СТАТЬЯ 34. Бэдэрэлгын хүдэлмэринүүдые ябуулха предприятинуудай, эмхи зургаануудай болон эмхинүүдэй эрхэ.

Геодезическэ, бэдэрэлгын, кадастрова, газар эсхэмжэлгын болон бусад шэнжэлгэнүүдые болон бэдэрэлгэнүүдые хэдэг предприятинууд, эмхи зургаанууд болон эмхинүүд эдэ хүдэлмэринүүдые бүхы газарнууд дээрэ тэдэнэй зорилгоһоо дулдыдангүй ябуулдаг. Бэдэрэлгын хүдэлмэринүүдые ябуулха хэрэгтэ газар хубиин зөөри болгоһон хүнүүдэй, газар эдлэгшэдэй болон арендаторнуудай газарай участогууд абтадаггүй.

Нэрлэгдэһэн хүдэлмэринүүдые ябуулха зүбшөөл энэ Кодексын 14-дэхи статьягай хараалһан эрхэ түлөөлэлгын ёһоор, арадай депутадуудай Совет нэгэ жэл болзорһоо ехэ бэшэ сагта үгэдэг. Энэ ... мэриин эхинэйнь болзо... на ябуулгадахань, ... ашаглаһанайнь түлөө ... риин хэмжээн гарзануу... сааха уялганууд, газар... раалагдаһан зорилгынь ... хэрэглэхэ байдалда ... мүн баһа бусадшье хэл... газарай эзэнтэй, газар ... шэдтэй, газар ашаглаг... баталагдаһан хэлсээн д... дорхойлогдодог.

СТАТЬЯ 35. Бэдэрэлгы... дэлмэринүүдые ябуулда... приятинуудай, эмхи зур... дай ба эмхинүүдэй уя...

Бэдэрэлгын хүдэлмэ... дые ябуулдаг предприя... эмхи зургаанууд болон ... нүүд газар эбдэһэн байб... рынгөө мүнгөөр заһаха... лагдаһан зорилгоорнь аш... аргатай болгожо, газарай... тэ, газар эдлэгшэдтэ ба...

БУРЯАДАЙ АССР-эй ГАЗАРАЙ КОДЕКС

…тушааж(а) … Газарай участо- … таарамжа- … хүдэлмэри бэдэ- … хүнүүдэй ябуу- … үедэ, аргагүй … дотор хараа- … хэрэгдэхэ ёһо- … хүдэлмэринүү- … предприятинууд, … нууд болон эмхи- … хүдэлмэриин- … ёһоор газарай … али тэрэнэй ху- … рын барилганууд-

та, түхеэрэлгэнүүдые, техникэ, түүхэй эдэй складуудые барилгада, бусад барилгануудые эмхидхэжэ, газарай ээдтэ, газар эдлэгшэдтэ ба арендаторнуудта энэ газарые ашаглаха арга олгоогүй һаа, таарамжатай ёһоорнь газарай налог гү, али арендэ түлбэриень бүхы дээрэнь түлэжэ, газарай ээдтэ, газар эдлэгшэдтэ болон арендаторнуудта үзүүлэгдэһэн бүхы хохидол гарзануудые, энэ газарһаа абаха байһан ашаг олзонуудыень оруулан түлэхэ уялгатай.

Бүлэг VII. Газарай налог ба газарай түлөө арендэ түлбэри, газарые эрхэтэдэй хубиин зөөри болгожо абаһанай түлөө түлбэри

… Газарай түлөө … газарые арен- … ба бусад аргаар … хамгаалга Буряадай … дэг. Газарай … кадастрова сэгнэл- … абажа, тэрэнэй … болон хаана бай- … тойгоор газа- … бэри газарай на- … арендэ түлбэ- … ээр жэл бүри … өөрынгөө ху- … боложо абахадаа, … дай Соведүүд- … абадаг, харин … газарай түлөө … абтадаг.

… Газарай түлөө … налогой ба аренд- … хэмжээнүүд ба … хэрэглэгдэ- … ба уһанай жа- … түлөө газарай на- … арендэ түлбэри ка- … ын ёһоор, га- … шанарһаа бо- … саань дулды- … логдодог. … ой ба газарай … түлбэриин гол … ректорай сэн- … эзэнь Буряадай … Соведээр … али хубиин да- … ада, хамтын ба … нуудые барилга- … ые эрхилэлгэ- … дэг газарай уча- … газарай налогой хэм- … хэрэглэм- … газарай налогой … ба дахин ехэ бай-

… Эрхэтэдэй газа- … зөөри болгожо … дэг түлбэри. … 8-дахи статья- … һан зорилгонуу- … үмсын зөөри … даха газарай … депутадуудай Сове- … догдодог, тиихэ- … мэдэлтэй зохил- … налогой хэм- … тус газарай … хаана байһа- … абтадаг.

… Газарай түлөө … бюджэдтэ оролго. … түлөө түлбэри ара- … дай нютагай Со- … Соведүүдтэ орожо … хубинь Буряа- … бюджэдтэ сүг-

… Газарай түлөө … ашаглалга. … түлөө түлбэринүүд … газарые аршалан …

хамгаалгада, тэрэнэй шанарые дээшэлүүлгэдэ, газарай эзэнүүдые, газар эдлэгшэдые ба газарые хубиин зөөри болгоһон хүнүүдые эдэ хэмжээ ябуулһанайнь түлөө материальна урмашуулгада, мүн баһа газар эсхэмжэлгэдэ болон энэ газар дайдые социальна талаар хүгжөөлгэдэ шэглүүлэгдэхэ.

СТАТЬЯ 41. Газарай налог болон арендэ түлбэри абахада үгтэдэг хүнгэлэлтэнүүд.

Газарай налогһоо сүлөөлэгдэдэг гэбэл:

1) заповеднигүүд, национальна ба дендрологическа паркнууд, ботаническа саадууд, заказнигүүд;

2) саад ургуулдаг нэгэдэлнүүдэй коллективүүд;

3) үсөөн хүн зонтой арадуудай болон этническэ бүлэгүүдэй ажаһуудаг ба ажахы эрхилдэг газарнуудта заншалта олзобори эрхилдэг предприятинууд;

4) хүдөө ажахын шэглэлтэй эрдэм шэнжэлгын эмхи зургаануудай болон һуралсалай зургаануудай туршалгын ажахынууд, мүн баһа ой модо ургуулдаг болон ой модо аршалан хамгаалдаг ой модоной ажахын предприятинууд;

5) гүрэнэй бюджедһээ һомологдодог соёлой, эрдэм һуралсалай, элүүрые хамгаалгын, спортивна-элүүржүүлгын комплекснууд;

6) һандаргагдаһан ба үрэжэл багатай газарнуудые эдлэхэеэ абаһан предприятинууд, эмхи зургаанууд, эмхинүүд.

Арадай депутадуудай сельскэ, поселково, городской районно Соведүүд пенсионернүүдтэ, инвалидуудта, багшанарта, врачнуудта, хүдөө нютагта ажаһуудаг ба ажалладаг бусад мэргэжэлтэдтэ газарай налог ба арендэ түлбэри түлэхэдэнь тодорхой болзорто тэдэнние бүрин дүүрэнээр гү, али зарим хубяарнь газарай налог түлэлгые хүнгэдхэхэ, түлбэриень хойшолуулха, газарай налогой хэмжээень доошолуулха аргатай.

Хүдөө ажахын талаар һая элдүүрилэгдэжэ байһан участогуудай түлөө тэдэнэй проектээр хараалагдаһан хүдэлмэриие хэжэ байһан үе сагта предприятинуудһаа, эмхи зургаануудһаа, эмхинүүдһээ болон эрхэтэдһээ, мүн баһа хүдөөгэй таряашадай ажахынуудһаа тэдэндэ газарай участок үгэһэнһөө хойшо гурбан жэлэй туршада газарай налог ба газарай түлөө арендэ түлбэри абтадаггүй.

ХЭҺЭГ II.

ГАЗАР ЗӨӨРИ БОЛГОН ХУДАЛДАН АБАГШАДАЙ, ГАЗАР ЭЭЛЭГШЭДЭЙ, АРЕНДАТОРНУУДАЙ, САГ ЗУУРААР ГАЗАР ХЭРЭГЛЭДЭГ БУСАД ХҮНҮҮДЭЙ ЭРХЭНҮҮД, УЯЛГАНУУД, ТЭДЭНЭЙ ЭРХЭНҮҮДЫЕ ХАМГААЛГА БОЛОН ЛАБ ХАНГАЛГА

…Газар зөөри болгон худалдан абагшадай болон … эрхэнүүд.

… үмсэдөө худалдан … эрхэтэй: … дээрэ бэеэ дааһаад … һан хүдөө ажа- … ахынгаа ба тэрэ-

нииe худалдалгаһаа ороһон олзо доходой эзэн байха;

3) газарай участок дэрэ бии байгаа, хаа хаанагүй таранги ашагта малтамалнуудые, торф, ой модотой газарнуудые, уһанай объектнүүдые, газар дорохи дабһагүй уһануудые ажахынгаа хэрэглэмжэдэ тогтоогдоһон гуримаар хэрэглэхэ, мүн газарай аша туһатай бусад шэнжэ шанарые ашаглаха;

4) гэр байрын, үйлэдбэриин, соёлой-ажаһуудалай ба бусад барилга, түхеэрэлгэнүүдые бодхоохо;

5) хүдөө ажахын ургамалнуудай ба һөөг модонуудай тарилгануудай эзэн байха;

6) газарай участогуудые хэрэглэлгын талаар табигдаһан байгаали хамгаалха эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, тогтоогдоһон гуримаар уһалууриин, хатаалгын, культуртехническэ ба һайжаруулха бусад хүдэлмэринүүдые дүүргэхэ, нуур сөөрэмүүдые болон уһа нөөсэлдэг бусад түхеэрэлгэнүүдые байгуулха;

7) тэдэнэй газарнуудые һайжаруулха асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хабаадаха;

8) хэрбээ газарайнь хуряагдан абтаа һаа гү, али газарай участогһаа һайн дураараа арсаа һаа, газар худалдан абалгада болон тэрэнэй үрэжэл һайжаруулгада гаргашалагдаһан гаргашануудайнгаа түлөө түлбэри дүүрэн хэмжээгээр абаха, мүн тус Кодексын 75—76-дахи статьянуудаар хараалагдаһан ушарнуудта гарзануудай, алдагдаһан ашаг олзые оруулалсан, тэрээндэ харюулагдаха;

9) үг зорилгоороо тэдэнэй саашадаашье хэрэглэгдэхэ юм һаа, эдэ участогуудые үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведэй зүбшөөлөөр газарай участогуудые бүлынгөө гэшүүдтэ, ондоошье хүнүүдтэ худалдаха, түлбэригүйгөөр дамжуулха;

10) тус Кодексоор хараалагдаһан гуримтай зохилдуулан, үг зорилгоороо тэдэнэй саашадаашье хэрэглэгдэхэ юм һаа, газарайнгаа участок гү, али тэрэнэй хубиие арендэдэ ба бусад түхэлэй саг зуурын хэрэглэмжэдэ дамжуулан үгэхэ.

11) үг зорилгоороо газарай саашадаашье хэрэглэгдэхэ ушарта болон хуулида харша бэшэ юм һаа, эдэ участогууд тушаа ондоошье ябуулганууды үйлэдхэ.

Газар худалдан абалгын талаар тус статьягай 8-дахи пунктаар, мүн 9—11-дэхи пунктнуудаар тогтоогдоһон ушарнуудһаа гадна газар ээлэгшэд хадаа газар үмсэдөө худалдан абагшадай бүхы эрхэнүүдые ашаглодаг.

Бүхы наһан соогоо ээлдэг, угаараа дамжуулагдадаг газарай участогтай эрхэтэд ажал хэхэ шадалгүй болоһон гү, али пенсиин наһанда хүрэһэн ушарта газарай участок ээлхэ эрхээ тэрээнтэй сүг ажахы эрхилдэг бүлынгөө гэшүүдэй нэгэндэ, тиимэ хүнүүдэй үгы һаа, энэ газар үгэхэ эрхэтэй арадай Соведэй зүбшөөлөөр— ондоо хүнүүдтэ дамжуулха аргатай.

СТАТЬЯ 43. Газар зөөри болгон худалдан абагшадай ба газар ээлэгшэдэй уялганууд.

Газар үмсэдөө худалдан абагшад болон газар ээлэгшэд иимэ уялгатай:

1) тэрэнэй үг зорилготой зохилдуулан, газар ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, тэрэнэй үрэжэл дээшэлүүлхэ, байгаали хамгаалдаг үйлэдбэриин технологи хэрэглэхэ, өөрынгөө ажахы эрхилэлгын ажал ябуулгын гэмээр нютаг дэрэ экологическа оршон байдалые муудхааха ябадал гаргахагүй;

2) тус Кодексын 77—78-дахи статьянуудаар тогтоогдоһон гуримаар газар аршалан хамгаалха талаар хэмжээ ябуулгануудай бүхэли комплекс бэелүүлхэ;

3) газарай налог болзор соонь түлэхэ;

4) газар үмсэдөө худалдан абадаг, газар ээлдэг бусад хүнүүдэй, арендаторнуудай болон саг зууръер газар хэрэглэдэг бусад хүнүүдэй эрхэнүүдые хазагайруулхагүй;

5) газарай байдал ба тэрэнние хэрэглэлгэ тухай хуулиар тогтоогдоһон мэдээнүүдые арадай депутадуудай зохихо Соведтэ саг соонь дамжуулха.

СТАТЬЯ 44. Арендаторнуудай ба саг зуураар газар хэрэглэдэг бусад хүнүүдэй эрхэнүүд.

Арендаторнууд ба газар саг зуураар хэрэглэдэг бусад хүнүүд иимэ эрхэтэй:

1) тэрээндэ үгтэхэдэнь табигдаһан эрилтэнүүдтэй зохилдуулан газар хэрэглэхэ;

2) газарай участок дээрэнь бии байгаа, хаа хаанагүй таранги ашагта малтамалнуудые, торф, ой модотой газарнуудые, уһанай объектнүүдые, газар дорохи дабһагүй уһануудые тогтоогдоһон гуримай ёһоор хэрэглэхэ. Мүн тэрэшэлэн газарай аша туһатай бусад шэнжэ шанарнуудые ашаглаха;

3) газар үгэһэн арадай депутадуудай Соведтэй, али газар үмсэдөө худалдан абагшатай зүбшэһэнэй һүүлээр гэр байрын, үйлэдбэриин, соёлой ажаһуудалай болон ондоо барилга, түхеэрэлгэнүүдые бодхоохо;

4) хэрэглэхэеэ болиходоо, газар һайжаруулха талаар өөрынгөө мүнгэ зөөреэр хэһэн хүдэлмэриингөө сэнгые бусаажа абаха, мүн тус Кодексын 75—76-дахи статьянуудаар хараалагдаһан ушарнуудта гарзануудые, алдагдаһан ашаг олзые оруулалсан, харюулха эрхэтэй;

5) хүдөө ажахын ургамалнуудай тарилгын ба үйлэдбэрилһэн хүдөө ажахынгаа продукциин эзэн байха.

СТАТЬЯ 45. Арендаторнуудай болон саг зууръер газар хэрэглэдэг бусад хүнүүдэй уялганууд.

Арендаторнууд ба саг зуураар газар хэрэглэдэг бусад хүнүүд иимэ уялгатай:

1) тэрэнэй үг зорилготой ба тэрэнние үгэхэдөө, табигдаһан эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, газар хэрэглэхэ;

2) тэдээндэ үгтэһэн газар ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, байгаали хамгаалдаг үйлэдбэриин технологи хэрэглэхэ, үрэжэлыень дээшэлүүлхэ, өөрынгөө ажахы эрхилэлгын хүдэлмэриин гэмээр нютаг дээрэ экологическа оршон байдалые муудхааха ябадал гаргахагүй;

3) тус Кодексын 77—78-дахи статьянуудаар хараалагдаһан гуримай ёһоор газар аршалан хамгаалха талаар хэмжээ ябуулганууд бүхэли комплекс бэелүүлхэ;

4) газарай түлөө газарай налог гү, али арендэ түлбэри болзор соонь түлэхэ, газар үмсэдөө худалдан абагшадай, газар ээлэгшэдэй эрхэнүүдые эбдэхэгүй;

6) газарай байдал ба тэрэнние хэрэглэлгэ тухай хуулиар тогтоогдоһон мэдээнүүдые арадай депутадуудай зохихо Соведтэ саг соонь үгэжэ байха.

СТАТЬЯ 46. Газар үмсэдөө худалдан абагшадай, газар ээлэгшэдэй, арендаторнуудай ба саг зуура газар хэрэглэдэг бусад хүнүүдэй эрхэнүүдые хамгаалга.

Газар үмсэдөө худалдан абагшадай, газар ээлэгшэдэй, арендаторнуудай ба саг зуураар газар хэрэглэгшэдэй ажал ябуулгада, газар үмсэдөө худалдан абагшадай, газар ээлэгшэдэй, арендаторнуудай ба саг зуураар газар хэрэглэгшэдэй хуули хазагайруулһан ушарнуудһаа бэшэндэнь, гүрэнэй болон бусад зургаанудай, эмхинүүдэй зүгһөө хамааралсаха ябадал хориглонхой.

Хуулинуудаар хараалагдаһан гуримаар хазагайруулагдаһан эрхэнүүд һэргээгдэхэ ёһотой. Газар үмсэдөө худалдан абагшадай, газар ээлэгшэдэй, арендаторнуудай ба саг зуураар газар хэрэглэдэг бусад хүнүүдэй эрхэнүүдые хазагайруулһанай гэмээр ушаруулагдаһан гарза хохидолнууд дүүрэн хэмжээгээр бусаагдаха ёһотой.

Хохидолнуудые бусааха тухай арсалдаанууд сүүдээр гү, али гүрэнэй арбитражаар хаража үзэгдэдэг.

СТАТЬЯ 47. Газар зөөри болгон худалдан абагшадай, газар ээлэгшэдэй, арендаторнуудай ба саг зуураар газар хэрэглэдэг бусад хүнүүдэй эрхэнүүдые лаб хангалга.

Эрхэтэдтэ үгтэһэн газарай участогуудые гүрэнэй гү, али нийтын хэрэглэмжэдэ хуряан абалга хадаа эрхэтэдэй дураар арадай депутадуудай Соведүүдэй адли шанартай газарай участок үгэһэнэй, газарай участок абаһан предприятинууд эмхи зургаанууд болон организацинуудай шэнэ газар дээрэнь тэдээнһээ урид хуряагдан абтаһан гэр байрын, үйлэдбэриин ба бусад барилгануудай орондо шэнэнүүдые бариһанай, тус Кодексын 75—76-дахи статьянуудай гуримаар бүхы бусад хохидолнуудыень, алдагдаһан ашаг олзые оруулалсан, дүүрэн хэмжээгээр бусааһанай һүүлээр лэ бэелүүлэгдэжэ болохо.

Урда тээнь абтаһан барилгануудай орондо тэдэнэй дуреар гэр байрын, үйлэдбэриин болон бусад барилгануудые бодхооһоной, тус Кодексын 75—76-дахи статьянуудай гуримаар бүхы бусад гарза хохидолнуудыень, алдагдаһан ашаг олзые оруулалсан, дүүрэн хэмжээгээр бусааһанай һүүлээр лэ колхозуудай, совхозуудай, хүдөө ажахын, эрдэм-шэнжэлгын эмхи зургаануудай ба һуралсалай ажахынуудай, гүрэнэй, кооперативна, нийтын, хүдөө ажахын ба ойн ажахынуудай предприятинуудай газар гүрэнэй гү, али нийтын хэрэглэмжэдэ хуряагдан абтажа болохо.

ХЭҺЭГ III.

ХҮДӨӨ АЖАХЫН ХЭРЭГЛЭМЖЫН ГАЗАР

Бүлэг VIII. Гол дүримүүд

СТАТЬЯ 48. Хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар.

Хүдөө ажахын хэрэглэмжэдэ үгтэһэн гү, али энэ хэрэгтэ зорюулагдаһан газар хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар гэжэ тоологдодог байха юм.

СТАТЬЯ 49. Хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар үгэлгэ.

Хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар үгтэдэг гэбэл:

1) хубиин хамһабариин ажахы, хубиин саад, огород эрхилхын тула, мүн албанай мэдэлэй участок болгохын тула — эрхэтэдтэ;

2) хамтын саад, огород болон мал ажал эрхилхын тулада — эрхэтэдэй кооперативуудта;

3) хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхын тулада — эрхэтэдтэ, колхозуудта, совхозуудта, хүдөө ажахын бусад предприяти, эмхи зургаануудта;

4) шэнжэлгын, һуралсалай зорилгонуудые бэелүүлхынь, түрүү дүй дүршэл тараахынь, болон хүдөө ажахы эрхилхынь тулада — эрдэм-шэнжэлгын, һуралсалай болон хүдөө ажахын бусад эмхи зургаануудта, техническэ мэргэжэлэй хүдөөгэй училищинуудта болон юрэнхы эрдэмэй хүдөөгэй һургуулинуудта;

5) хамһабариин хүдөө ажахы эрхилхынь тулада — хүдөө ажахын шэглэлгүй предприятинуудта, эмхи зургаануудта болон организацинуудта, шажан мүргэлэй эмхинүүдтэ.

Хэрбээ Буряадай АССР-эй Хууляар хараалагдаһан ушарнуудта хүдөө ажахы эрхилхынь тулада хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар эмхинүүдтэ болон хүнүүдтэ үгтэжэ болохо.

Бүлэг IX. Хубиин хамһабариин ажахы, саад, огород, мал ажал эрхилхын тула болон албанай хэрэглэмжэдэ үгтэдэг газарай участогууд

СТАТЬЯ 50. Хубиин хамһабариин ажахы эрхилхын тула газарай участогуудые үгэлгэ.

Тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай Соведүүдэй тогтооһон нормонуудай хэмжээн соо газарай участогуудые үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведүүд хубиин хамһабариин ажахы эрхилхын тула эрхэтэдтэ ээлхээр үгтэдэг, али тэдэнэй хубиин зөөридэ худалдагдадаг байха юм.

СТАТЬЯ 51. Саад эрхилхын тула үгтэдэг газарай участогууд.

Тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, газар үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведүүд хамтын саад эрхилхын тула газарай участогуудые предприятинуудта, организацинуудта, эмхи зургаануудта ба кооперативуудта үгэдэг.

Саадай нэгэдэлнүүдтэ үгтэдэг газар нийтын хэрэглэмжын газарһаа болон заагдаһан нэгэдэлнүүдэй гэшүүдэй бүхы наһан соогоо ээлдэг, үг дамжан хүртэһэн газарһаа бүридэдэг.

Нийтын хэрэглэмжын газарай бүридэлдэ сахилгын зононуудаар, харгынуудаар, нийтын шэглэлтэй бусад объектнүүд, түхеэрэлгэнүүдээр ээлэгдэһэн газарнууд ородог.

Саад эрхилдэг нэгэдэлнүүдэй ажал ябуулгань тогтоогдоһон гуримаар баталагдадаг Уставуудай үндэһэ һуури дээрэ бэелүүлэгдэдэг.

Зарим ушарнуудта тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, газар үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведүүд газарай участогуудые хубиин саад эрхилхын тула үг залгамжалан наһан соогоо ээмдэлгэдэ дамжуулагдаха гү, али үмсэдэнь зөөри болгогдон худалдаха аргатай.

СТАТЬЯ 52. Саад эрхилхын тула үгтэдэг газарай участогуудые хэрэглэлгын эрхэ нүхэсэлнүүд.

Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай Соведүүдэй тогтооһон нормонуудаар саадай участогууд дээрэ саадай гэр, жэжэ амитадые, зүгынүүдые байлгахын тула ажахын ба амидарха байрануудые барилга зүбшөөгдэнхэй.

Таряашанай ажахы эрхилхын, дача барихын, хубиин хамһабариин ажахы барихын тула үмсэдөө газарай участогуудые худалдажа абаһан гү, али иимэ участогуудые ээлжэ байһан эрхэтэдтэ саад эрхилхын тула газарай участогууд үгтэдэггүй.

СТАТЬЯ 53. Хамтын мал ажал эрхилхын тула үгтэдэг газарай участогууд.

Тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, мал ба жэжэ амитадые байлгаха зорилгоор, газар үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведүүд хамтын мал ажал эрхилхын тула газарай участогуудые эрхэтэдэй кооперативуудта үгэдэг.

СТАТЬЯ 54. Хамтын ба хубиин огород эрхилхын тула үгтэдэг газарай участогууд.

Тус Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан, газар үгэхэ эрхэтэй арадай депутадуудай Соведүүд овощ, хартаабха, бахчиин ба жэмэсэй ургамалнуудые ургуулха зорилгоор эрхэтэдэй саг зуурын хэрэглэмжэдэ хамтын ба хубиин огород эрхилхын тула газарай участогуудые үгэдэг.

Саад эрхилхын тула үгтэдэг газарай участогуудые хэрэглэхэ эрхын болюулагдахада, тэндэ баригдаһан саг зуурын байранууд тэдэнние ээлэгшэдэй хүсөөр гү, али тэдэнэй мүнгөөр хүлһэлжэ, байрануудайнь үнэ сэнгые бусаангүйгөөр, задалагдаха ёһотой.

СТАТЬЯ 55. Албанай хэрэглэмжэдэ үгтэдэг газар.

Транспортын, ой модоной ажахын, ой модоной промышленностиин, холбооной, уһанай, загаһанай, агнууриин ажахын, мүн тэрэшэлэн арадай ажахын бусад һалбаринуудай предприятинууд, эмхи зургаанууд ба организацинууд тэдэнэй ээлжэ гү, али хэрэглэжэ байһан газарһаа зарим бүлэг өөһэдынгөө хүдэлмэрилэгшэдтэ албанай хэрэглэмжэдэ газарай участогуудые үгэдэг. Албанай хэрэглэмжэдэ үгтэдэг газар тэндэ хүдэлхэ болзортонь лэ хүнүүдтэ үгтэдэг юм.

Үмсэдөө газар худалдажа абаһан, газар ээлжэ байһан эрхэтэдтэ, арендаторнуудта албанай хэрэглэмжын газар үгтэдэггүй.

Бүлэ соо албанай зүгһөө газар абаха эрхэтэй хэдэн хүдэлмэрилэгшэдэй байгаа һаа, албанай хэрэглэмжын гансал участок үгтэдэг.

Албанай хэрэглэмжэдэ үгтэдэг участогууд хүдэлмэрилэгшэдэй үтэлһэнэй түлөө гү, али инвалид болоһоной түлөө пенсидэ гарахадаа, ажалай харилсаануудые болюулһан хүдэлмэрилэгшэдтэ орхигдодог гэбэл, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэнүүдтэ болзортой бодото сэрэгэй албанда дуудагдаһан гү, али һуралсалда ороһон хүдэлмэрилэгшын бүлын гэшүүдэй нэгэндэ—сэрэгэй албанда гү, али һуралсалай эмхи зургаанда байха бүхы болзорто, мүн албанай уялгануудые дүүргэлгэтэй холбоотой ушарта хосорһон хүдэлмэрилэгшэдэй бүлын гэшүүдэй нэгэндэ: ажал хэхэ шадалгүй хани нүхэртэнь ба үтэлһэн түрэлхидтэнь — бүхы наһан соонь, харин үхибүүдтэнь — наһаа гүйсэтэрнь орхигдодог.

Бүлэг X. Таряашанай ажахы эрхилдэг эрхэтэдэй газар

СТАТЬЯ 56. Таряашанай ажахы эрхилхын тула газар үгэлгын эрхэ нүхэсэлнүүд.

Хубиин болон бүлынь гэшүүдэй ажалһаа гол түлэб үндэһэлһэн таряашанай ажахы эрхилхэ дуратай байһан тухайгаа мэдүүлһэн эрхэтэдтэ бүхы наһан соогоо ээлхэ, үг залгамжалуулан дамжуулагдаха байхаар хубиинь зөөридэ газарай участогууд үгтэжэ болохо юм. Таряашанай ажахы эрхилхын тула үгтэдэг газарай участогуудые абаһан ба хүдөө һууринда байрын гэртэй эрхэтэдтэ гэр шадарайнь участок орхигдодог.

Таряашанай ажахы эрхилжэ байһан эрхэтэд үйлэдбэриин зорилгонуудые бэелүүлхын тулада нэмэлтэ газарай участогуудые арендэдэ гү, али саг зуурын хэрэглэмжэдэ абаха эрхэтэй.

Тус газарта ажаһуудаг, хүдөө ажахыда хүдэлһэн дүй дүршэлтэй, зохихо мэргэжэлтэй эрхэтэд газар абалгын талаар булюу эрхэтэй байжа болохо. Таряашанай ажахы эрхилхэ хүсэлтэй эрхэтэдые мүрысөөнэй үндэһэ һуури дээрэ шэлэхэ зэргэтэй.

Таряашанай ажахы эрхилдэг эрхэтэдэй газарай участогууд эсхэн хубаарилагдаха ёһогүй.

Таряашанай ажахы эрхилхын тула газарай участок үгэхэ тухай шиидхэбэри арадай депутадуудай районно Совет абадаг.

Газар үгэхэеэ арсаа һаань, эрхэтэд сүүдэй гуримаар хэрэг бариха аргатай.

СТАТЬЯ 57. Колхозуудай гэшүүд ба совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд байһан эрхэтэдтэ таряашанай ажахы эрхилхын тула газарай участогуудые үгэлгын гурим.

Тэдэнэй бүридэлһөө гаража, таряашанай ажахы эрхилхэ хүсэлтэй колхозуудай ба хүдөө ажахын бусад кооперативуудай гэшүүд, хүдөө ажахын предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд заагдаһан предприятинуудай газарһаа хуряагдан абтаһан газарай участогуудые бүхы наһан соогоо хэрэглэхээр абаха гү, али үмсэдөө зөөри болгон, худалдажа абаха эрхэтэй.

Колхозой гэшүүнэй, предприятиин хүдэлмэрилэгшын мэдүүлгэтэй зохилдуулан, колхозһоо, хүдөө ажахын ондоо предприятиһаа гаралгые колхозой правлени гү, али хүдөө ажахын предприятиин хүтэлбэри үнэмшэлэн баталха ёһотой.

Таряашанай ажахы эрхилхын тула үгтэдэг газарай участогай хэмжээн тус тус ушар бүхэндэ таряашанай ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй тоое, тэрэнэй шэглэлые, ажахыда хүдэлдэг нэгэ хүндэ хүртэдэг газарайнь шанар ба талмайе хараада абан, тодорхойлогдодог гуримтай. Таряашанай ажахы эрхилхэ адли тэгшэ эрхэ байдал хангаха зорилгоор ажахын дунда зэргын кадастрова сэгнэлтын хэмжээнтэй адлирхуу кадастрова сэгнэлтэтэй газарай участогууд үгтэдэг. Тиихын тула түрүүшын ээлжээндэ севооборотдо ородоггүй хахалагдадаг газар, севооборотдо ородог зарим полинууд (шадаал һаа, газарай тус тус участогуудай нэгэн бүхэлиие эбдэнгүй, эхи захагүй зурууд, зүйдэл гаргангүйгөөр), али хүдөө ажахын бусад газарнууд хэрэглэгдэхэ зэргэтэй. Ажахын дунда зэргын кадастрһаа доогуур шанарай сэгнэлтэтэй газарай участогуудые үгэхэдөө, арадай депутадуудай районно, городской Соведүүдэй зүгһөө налогой болон бусад хүнгэлэлтэнүүд тогтоогдодог.

Таряашанай ажахы эрхилхын тула газарай участогай хаана үгтэхэ асуудал колхозой правленитэй, хүдөө ажахын предприятиин хүтэлбэритэй зохилдуулагдадаг.

СТАТЬЯ 58. Таряашанай ажахы эрхилхын тула нөөсын газарһаа газарай участогуудые үгэлгын гурим.

Колхозой гэшүүд, хүдөө ажахын предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд бэшэ байһан эрхэтэдтэ таряашадай ажахы эмхидхэхын тула нөөсын газарһаа участогууд үгтэхэ юм. Таряашанай ажахын тоо бүридхэлһөө, тусхай шэглэлһээ ба газарай шанарһаа дулдыдуулан, арадай депутадуудай районно Совет газарай участогай хэмжээе тодорхойлдог.

Район дотор иимэ газарай үгы гү, али дуталдадаг һаа, газарай асуудалнуудаар депутадуудай комисси газарай нөөсын тусхай фондые элирүүлнэ гэбэл:

1) эрьесэһээ гараһан гү, али сэн багатай газарай тоодо оруулагдаһан хүдөө ажахын газарһаа;

2) тусхай зорилгоороо хэрэглэгдэдэггүй бүхы түхэл янзын газарнуудһаа;

3) хүдөө ажахын үйлэдбэридэ үгтэһэн аад, нэгэ жэлэй туршада ашаглагдаагүй, тэрэшэлэн хүдөө ажахынхиһаа ондоо зорилготойгоор үгтөөд, хоёр жэлэй туршада хэрэглэгдээгүй газарнуудһаа;

4) ой, бургааһа боролжоор хушагдаагүй, хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хэрэглэгдэхэ аргатай ой модоной ажахын предприятинуудай газарһаа;

5) кадастрова сэгнэлтээр тодорхойлогдодог нормативна ашаг шэмэһээ тэрэнэй бодото ашаг шэмын һүүлшын табан жэлэй туршада бага байһан хүдөө ажахын предприятинуудай газарһаа.

Газарай нөөсын бүридхэлдэ оруулагдахаар элирүүлэгдэжэ зууршалагдаһан газарай участогуудые хэрэгтэй болохо зэргээрнь арадай депутадуудай районно Соведүүд колхозуудһаа, совхозуудһаа бусад предприятинуудһаа, эмхи зургаануудһаа, организацинуудһаа хуряан абажа, таряашанай ажахын эмхидхэхын тула эрхэтэдтэ үгэхэ. Эдэ газарнуудые хуряан абахын тула газар ээлэгшэдэй зүбшөөл хэрэггүй.

Даалгагдаһан хүдөө ажахын газарай участогуудые ашаг үрэ ехэтэйгээр (кадастрова сэгнэлтэһээ дээгүүр) хэрэглэдэг, районой дунда зэргын дүнгүүдһээ дээгүүр газарай ашаг шэмэтэй боложо шадаһан колхоз, совхоз, хүдөө ажахын бусад предприятинуудһаа газарынь гол түлэб хуряагдан абтаха ёһогүй. Арадай депутадуудай районно Совет иимэ ажахынуудые тодорхойлдог.

Бүлэг XI. Колхоз, совхозуудай, кооперативуудай, мүн хүдөө ажахын бусад предприяти, эмхи зургаанууд болон эмхинүүдэй газар

СТАТЬЯ 59. Колхоз, совхозуудай ба хүдөө ажахын бусад предприяти, зургаануудай болон эмхинүүдэй газар.

Нийтын хүдөө ажахын үйлэдбэри эрхилхээр колхозууд, совхозууд болон хүдөө ажахын бусад предприятинууд, зургаанууд болон эмхинүүд газарай эзэн боложо абана. Эндэ заагдаһан предприятинууд, зургаанууд, эмхинүүд газарай участогуудые нэмэлтэ болгон арендэдэр гү, али саг зуураар хэрэглэхээр абаха аргатай.

Колхозуудай, совхозуудай, хүдөө ажахын бусад предприятинуудай, зургаануудай, мүн эмхинүүдэй газар эдлэхэ эрхэнь тэдэнэй агропромышленна нэгэдэлнүүдэй, комбинадуудай, агрофирмэнүүдэй болон бусад байгууламжануудай бүридэлдэ ороходонь зандаа үлэдэг юм.

Газарай байгууламжын ажахы доторхи проекттэй зохилдуулан колхозууд, совхозууд, хүдөө ажахын бусад предприятинууд зургаанууд, эмхинүүд ажахы доторхи арендэ подрядай гуримаар ажаллахаар ороһон зарим ганса хүдэлмэришэдтэ гү, али бүлэг хүдэлмэрилэгшэдтэ газар даалгаха аргатай юм.

СТАТЬЯ 60. Хүдөө ажахын кооперативуудай газар эдлэлгэ.

Хүдөө ажахын предприятинуудай подразделенинүүдэй үндэһэ һуури дээрэ байгуулагдажа (туршалгын ажахынуудһаа бэшэндэ), тэдэнэй бүридэлһөө гараһан кооперативуудта ажахы эрхилэлгын адли тэгшэ эрхэ байдал хангаха шухала байһанние хараада абажа, урдандаа элдүүрилдэг байһан газарыень оруулангүйгөөр газарай участогууд үгтэхэ байна. Газарай энэ Кодексын 14-дэхи статьятай зохилдуулан эдэ участогуудынь заагдаһан предприятинуудай газарай бүридэлһөө абтаха ёһотой болоно.

Заагдаһан кооперативууд ажахы доторхи арендэ подрядта ороһон зарим ганса хүдэлмэришэдтэ гү, али бүлэг хүдэлмэрилэгшэдтэ газар даалгаха аргатай.

(Түгэсхэлынь удаадахи номерто гараха).

ХИЛЫН саанаһаа

ТАСС · АПН

…ТОН. США-гай … СССР болон США- … баталагдаһан … хэлсээнүүдые … Ядерна … тэһэлэлгын … тухай бо- … зорилготой га- … ядерна тэһэрэл- … хэлсээнүүд, мүн … дадаг про- … энэ шинд- … торнууд 98 дуу- … Буруушаа- … ше үгөөгүй.

Хэлсээнүүдтэ 1974, 1976 онуудта гар табигдажа, тэдэ ядерна туршалгануудай болон амгалан зорилготой тэһэрэлгэнүүдэй эгээл ехэ хүсые 150 килотонноор хизаарлаһан байна.

Эдэ документнүүдэй дүримүүд үнгэрһэн жэлнүүдэй туршада хоёр оронуудай зүгһөө сахигдадагшье һаа, тэдэнние дүүргэлтын хойноһоо шалгалта тухай асуудалаар ондо ондоо һанамжатай байһан дээрэһээ тэдэ эсэслэн һайшаагдаагүй үлэһэн байна.

ВАШИНГТОН. Энэ жэлдэ Советскэ Союз өөрынгөө зэбсэгтэ хүсэнүүдые, оборонодо һомолдог гаргашануудые, мүн олон ондоо түхэлэй буу зэбсэг үйлэдбэрилгые хорообо гэжэ США-гай оборонын министерствын «Совет сэрэгэй хүсэн» гэһэн жэл бүриин ээлжээтэ согсолборнии авторнууд тэмдэглэнэ. Энээнтэй хамта СССР-эй хүтэлбэри оронойнгоо газар дайдые гол түлэб хамгаалгада шэглүүлэгдэһэн сэрэгэй шэнэ стратеги зохёожо байна гэжэ Пентагон мэдүүлнэ.

«Совет сэрэгэй хүсэн» энэ жэлдэ юһэдэхеэ хэблэгдэжэ байна. Хэрбээ «хүйтэн дайнай» түлэг боложо байһан үедэ иимэ согсолборнии гараха бүхэндэ ниилээд шууяатай ойлгуулалмжын ябуулганууд заатагүй хэгдэһэн һаа, энэ удаа тэрэнэй гараһые Вашингтондо хүнүүд тиимэ ехээр тоогоогүй.

ПРАГА. Сентябриин 24—25-да Бонндо ЧСФР-эй болон ФРГ-гэй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствэнүүдэй түлөөлэгшэдэй дунда консульско болон хуули ёһоной зүбшэлэлгын хөөрэлдөөнүүд үнгэрөө гэжэ мэдээсэлэй ЧТК агентство мэдээсэнэ.

ЧСФР-эй МИД-эй түлөөлэгшын тэмдэглэһэнэй ёһоор, хоёр талынхид Германиин нэгэдэһэнэй һүүлээрхи үедэ хоорондын хани харилсаа хүгжөөхэ асуудалнуудта анхаралаа хандуулаа. Эрхэтэнэй ба уголовно хуули ёһоной, консульско аша туһануудай, хоёр оронуудай аяншалагшадта туһа хүргэлгын талаар харилсаха тухай хөөрэлдөөн дэлгэрээ. Мүн али алинда аша туһатай бусадшье асуудалнууд эндэ харагдаа.

Гуманитарна харилсаа холбоое хүгжөөхэ саашанхи хараа түсэбүүд тушаа хөөрэлдөөндэ хабаадагшадай һанамжанууд сүм тудалдаа. Эгээл дүтын сагта Мюнхендэ Чехословакиин генеральна консульство хүдэлжэ эхилхэнь гэжэ ЧСФР-эй МИД-эй түлөөлэгшэ мэдүүлээ.

ГАВАНА. Куба мүнөө «амгалан үеын онсо шатада» орожо байна гэжэ тус ороной хүтэлбэрилэгшэ Фидель Кастро мэдүүлээ. Энэ шатада хараалагдаһан стратегическэ шугамай ёһоор, эдеэ хоолой продукци үйлэдбэрилгые түргэнөөр дээшэлүүлхэ ябадал түсэблэгдэнхэй гэжэ тэрэ Гавана провинцяар ябаха үедөө тэмдэглээ.

Мүнөө ороной ниислэл хотын эдеэ хоолоор горитойгоор дуталдадаг дээрэһээ тус провинци энэ хэрэглэмжыень гүйсэд хангаха ябадал түйлаха ёһотой гэжэ Фидель Кастро «Гранма» газетэдэ үгэһэн интервью соогоо заагаа. Бэлдэгдэһэн түсэбүүд бүри байгша ондо үрээ харуулха, харин 1992—93 онуудта эдеэ хоолой продукци үйлэдбэрилгэ эгээл ехэ хэмжээндэ хүрэхэ гэжэ тэрэ найдуулаа. Тэрэнэй үгөөр, гол бэрхэшээлынь юун бэ гэхэдэ, хүдөө ажахыда хүдэлхэ хүн тон ехээр дуталдана. Энэ асуудал шиидхэхын тула тус провинцида болон бүхы орон соо хүтэлбэрилгын аппарадые эгээл бага хэмжээн хүрэтэр хорооохо хэрэгтэй. «Захиргаанай штадууд хэтэрмэ ехэ, харин тэрэ үедэнь хүдөө ажахын газар бүртаг үбһөөр дарагдана»,— гэжэ тэрэ онсо тэмдэглээ.

Гансал Гавана провинцида эгээл шахардуу үедэ хүдөө ажахын хүдэлмэридэ ерэхэ хотын 20-һоо 30 мянга хүрэтэр хүн зоной байрлаха хэдэн арбаад лагерьнууд бариг-даха юм байна. «Тиимэ хүнүүдые жэлдээ хоёр дахин гурба гурбан неделеэр эльгээжэ байгаа һаа, энэ областьдо элсүүлэгдэһэн зоной тоо 200 мянганһаа дээшэ гарахагүй, энэ ушарта провинцида саг үргэлжэ 20-ёод мянган хүдэлмэрилэгшэд байдаг болохо»,— гэжэ Кубын ударидагша хэлээ.

Гэбэшье провинцида хүдэлмэрилэгшэдэй дуталдаһан асуудалые саашадаа хүнүүдые нишэ олоор суглуулһанай ашаар шиидхэхэ бэшэ, харин хүдөө нютагта һуудал байдалые һайжаруулһанай ашаар шиидхэхэ хэрэгтэй гэжэ Фидель Кастро тэмдэглээ.

Соелой hонин

ЗАЛУУ БЭЛИГТЭНЭЙ КОНЦЕРТ

Баргажан нютаг оюун бэлигтэ дуушад, хатаршадаар угаа олон юм гэжэ уданай мэдээжэ. Арюун тунгалаг агаартай, hайхан байгаалитай, ашагта малтамалаар хизаарта дуушан, шүлэгшэ, хатарша хүнүүд байхал, түрэхэл ёhотой ха юм даа. СССР-эй арадай артист Гомбо Цыдынжапов, РСФСР-эй арадай артистнууд Бадма Балдаков, Саян Раднаев, Чимита Шаншоева, Владимир Буруев, Буряадай арадай артистнууд Владимир Шагжиев, Михаил Елбонов, мүн олон тоото үшөө бэлигтэй хүнүүд урган гараhан, гаражашье байдаг. Минии hанахада, тэрэ хүнүүдэй искусствада дуратайгаар, шуналтайгаар, оролдосо ехэтэйгээр буряад түрэл ороноо магтан түүрээжэ, гоё hайханаар дууладаг, хатардаг байhаниинь тодорхойгоор элирхэйлэгдэнэ. Мүнөө үндэhэн түрэл хэлэеэ хүгжөөжэ, өөрын арадай мэр шэнжэтэй искусство хүгжөөн бадаруулха hэдэлгэтэй, ургажа ябаhан бэлигтэй залуушуулые хүмүүжүүлхэ зорилготойгоор Баргажан хүдөөгэй соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд ажаллана, мүн искусствын дээдэ, дунда hургуулинуудта манай залуу хүбүүд хүмүүжнэ, аха заха искусствын бэлигтэйшүүлэй дүй дүршэлдэ hурана. Энэнь ехэ hайшаалмаар гэжэ тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ. Залуу студентнэр, залуу хүбүүд, басагад Баргажан нютагтаа зунай амаралтада ерээд, үбhэ, тэжээл бэлэдхэлдэ шадал соогоо туhална, хэды сулөө хоморшье байбалшье, нютагаархидаа хүн зондо оюун бэлигээ харуулжа шадаба. Тэдэнэр hонирхолтой концерт бэлдээжэ, олоной hайшаалда хүртэбэд. Сцена дээрэ залуу хатаршад эндэ хатар гүйсэдхэбэ. Гоё hайхан буряад дуунуудые угаажа ябаhан ерээдүй дуушад Алексей Гуржабон, Валерий Цыбиков гэгшэд дуулабад, олоной hайшаалда хүртэбэд. Аккомпаниаторнууд Алёна болон Лариса Гуржабонууд Улаан-Үдын хүгжэмэй училищи дүүргээд, ажаллажа ябанад. Хүгжэмэй инструмент дээрэ гоёор наадажа, зониие тэдэнэр урмашуулба. Ехэ гоё концерт болоо, олон дуунууд, хатар гүйсэдхэгдөө, тэдээниинь түлөө энэ залуу бэлигтэнэй баяр хүргэхые олон хүнүүд гүйгаа hэн.

Б. ДОНДУПОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Хитадай Арадай Республикын Үбэр-Монголой автономито районhоо манай республикада ажалай хэрэгээр ерэhэн делегациин гэшүүн Цай Темкнь hаяхан Доодо-Ивалгын юhэн жэлэй hургуулида hуража, hурагшадтай болон багшанартай уулзажа hэн байна. Нүхэр Цай Темкнь Ивалгын совхоз-техникумда ажаллажа байдаг хитад хүдэлмэришэдэй оршуулагша юм.

Энэ уулзалга дээрэ Доодо-Ивалгын hурагшадта хитад үетэнэйнь ажабайдал, hуудал тухай айлшан hонирхолтойгоор хөөрэбэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Цай Темкнь Доодо-Ивалгын hурагшадтай уулзажа байна.

Б. ЛУБСАНОВАЙ фото.

БАЯР БОЛОХОНЬ

Галуута нуурай баруун урда буланда Цайдам гэжэ нютаг оршоно. Тоёонhоо уруудан ябахада, сэлэнгэ, сэлэгэр нуурнууд, холоhоо дүүрэн сагаан эдэлэй табагууд мэтэ харагдадаг. Тэдэшэ бэдэгэ сагаан эдэнэй дэрээн угтадаг заншалтай. Цайдам нютагай хүн зон ехэл хүндэмүүтэй, hайн hайхан дару суудалтай юм.

Энэ нютагтамнай октябриин 12-то 50 жэлэй ойн баяр болохоор ехэ түхеэрэлгэ хэгдэжэ байна. Юуб гэхэдэ, 50 жэлэй урда тээ, 1940 ондо, эхин hургуули эндэ баригдаhан түүхэтэй. Нэгэ багахан гэр соо 37 хүбүүдые эгээн түрүүшынхеэ хоёр багшанар угтан абажа, эрдэмдэ hургажа эхилhэн hэм. Эдэ хадаа Даба Тугутович Тугутов ба Бутид Намсараевна Еши-Доржиева гэгшэд болоно. Тэмчын эхин hургуули 1978 ондо найман жэлэй hургуули болоно, шэб шэнэхэн хоёр дабхар хирпичэн байшан соо мүндэлөө. Энэ hургуулиие нютагай хүн зон барихадаа, үдэр hүнигүй шударгы ажаллажа, өөрын хүсөөр бодхоогоо hэн. Энэ барилгын эхи табигша, ажалай ветеран Доржо Шухурович Мункуевые нэрлэмээр.

Хори гаран жэлэй хугасаа соо түрэл hургуулидаа эхин классай багша Бадма-Дари Ванчиковна хүдэлhөөр. 50 жэлэй ойн баяраар дашарамдуулан, энэ hургуулиин шабинар ба багшанарта ажалай амжалта хүсэе.

Нютагайхидайнгаа захилаар М. МАНЗАРХАНОВА бэшэбэ.

ШЭНЭ ХУУДАhА НЭЭБЭ

Буряад ороной дуушадай гүйсэдхэhэн дуунуудай хоёр грампластинка худалдажа абаха золдо улаан-үдынхид hаяхан хүртэбэ.

Тээд иимэ зол хуби дуунда дуратайшуулда ходо ходо тудажа байдаг бэшэ. Ушарынь гэхэдэ, «Мелоди» гэжэ грампластинкануудай бүхэсоюзна фирмэ буряад дуунуудые миндаhан дээрэ бэшэжэ, 1981 ондо гаргуулаа hэн. Тиихэдэ «Буряадай дуунууд» гэhэн дүрбэн пластинкада СССР-эй арадай артистнууд Лхасаран Линховоин, Дугаржаб Дашиев, РСФСР-эй арадай артистнууд Саян Раднаев, Владимир Буруев, Россин Федерациин габьяата артист Абида Арсаланов, Буряадай АССР-эй арадай артистнууд Леонард Шоболов, Вячеслав Бальжинимаев, Нина Манжеева, Дамдин-Сүрэн Дашицыренова гэгшэдэй бэлиг шадабаритай хүнүүд танилсаа бэлэй.

«Мелоди фирмэ» гэжэ бүхэсоюзна үйлэдбэриин нэгэдэлэй миндаhан дээрэ буулгажа, Ленинградай грампластинкануудай заводой гаргаhан эдэ хоёр пластинкын нэгэн дээрэ Ким Базарсадаев буряад ба ород арадай дуунуудые, мүн Буряадай композиторнуудай зохёолнуудые гүйсэдхэнэ. «Хүрин хээр», «Үншэн хүбүүнэй дуун», поэдүүд Н. Дамдиновай, Д. Дамбаевай үгэнүүд дээрэ композитор Б. Цырендашиевай зохёоhон «Мэдэбэльби», «Уянгын дуун», «Ленин тухай дуун», Г. Чимитовэй үгэнүүд дээрэ композитор А. Андреевэй бэшэhэн «Хүбүүнэй дуун», «Эгэшэ аха хоёрни», Ц.-Д. Дондоковагай үгэ дээрэ композитор С. Манжигеевэй зохёоhон «Дэлхэй минии альган дээрэ» гэhэн дуунууд нюур таладань буулгагданхай. Ара таладань «Кабы Волга-матушка», «Утро туманное», «Глухой неведомой тайгою», «Утёс», «Озеро», «Славное море, священный Байкал» гэжэ ород арадай дуунууд үгтэнэ.

Агын элдин талада тоонтотой Ким Базарсадаевай Ленинградай Н. А. Римский-Корсаковой нэрэмжэтэ консерваторидо профессор И. И. Плешаковой класста hураhан тухай, Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай бас бүдүүн хоолойтой дуушанай А. Даргомыжскиин «Русалкада» Тээрмэшэнэй, П. Чайковскиин «Евгений Онегиндэ» Греминэй, Ш. Гуногой «Фаустда» Мефистофелиин, А. Бородинай «Игорь тайжада» Галицкиин, Б. Ямпиловай «Нюдэеэ харалга» гэжэ оперодо Намжилай партинуудые шадамар бэрхээр гүйсэдхэhэн тухай, СССР-эй арадай артист, Буряадай АССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, дуушадай бүхэсоюзна конкурснуудай лауреат болон дипломант Ким Иванович Базарсадаевай США, Франци, Великобритани, Финлянди, Монгол, Чехословаки, Япон, мүн Урда Америкын ба Африкын оронуудаар ябажа, бэлиг шадабаряа харуулhан тухай хүгжэм шэнжэлэгшэ В. Ионченков дулааханаар бэшэнэ.

РСФСР-эй арадай артист, Ленинскэ комсомолой шангай лауреат дирижер Н. Калининай хүтэлбэри доро Н. П. Осиповой нэрэмжэтэ ород арадай гүрэнэй академическэ оркестрэй коллективтэй хамта бэлдэhэн концертнэ программаа тэрэ манай ороной ехэ ехэ хото городуудта харуулhан байгаа. Тус программаhаа зарим дуунуудынь энэ пластинкада оруулагдаа.

Нүгөөдэ пластинкыень табихадамнай, Буряад ороной гургалдай гэжэ суурхаhан оперо болон баледэй академическэ театрай дуушан, РСФСР-эй габьяата артистка Галина Шойдагбаева уянгата hайханаар хангюурдаха.

Композитор Анатолий Андреевэй дуунууд Галина Шойдагбаевагай репертуарта горитой hуури эзэлдэг юм. Ушар иимэhээ поэт Г. Чимитовэй үгэнүүд дээрэ А. Андреевэй зохёоhон «Тоонто нютаг», «Эхэ тухай дуун», «Хани нүхэдэй дуун», «Инаг дураяа гамнаарай», «Яруунамни» гэхэ мэтэ арад зоной дунда алдаршажа байhан дуунууд нюур таладань бэшэгдэнхэй.

Поэдүүд Н. Дамдинов, А. Бадаев, Г. Чимитов, М. Самбуев, Д. Жалсараев гэгшэдэй шүлэгүүдээр найруулан бэшэгдэhэн «Юртэмсэ дэлхэйн жама ёhон», «Ивалгамни», «Эгэшэ аха хоёрни», «Эхымни түрэhэн нютагта», «Бэе бэеэ гамная» гэжэ дуунууд ара таладань бии.

Композитор Виктор Усович манай оюун бэлигтэй дууша басаганай намтартай олониитые танилсуулна. Тэрэ Ярууна нютагта түрэhэн, Улаан-Үдын хүгжэмэй училищи дүүргээд, Ленинградай консерватори дүүргэhэн юм.

Галина Шойдагбаева хадаа манай ороной эгээл оюун бэлигтэй, алдар суутай дуушадай нэгэниинь болоно. Италиин Милан хотын «Ла Скала» театрта мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ байха үедөө Г. Шойдагбаева Неапольда «Вердиин аялганууд» гэжэ уласхоорондын конкурсдо хабаадахадаа, онсо шалгаржа, Ронкорониин шанда хүртэhэн, Франциин Тулуза хотодо үнгэргэгдэhэн дуушадай конкурсдо, мүн Токиодо «Мадам Баттерфляй» гэжэ конкурсдо лауреат болоhон байгаа.

РСФСР-эй габьяата артистка, Буряадай АССР-эй арадай артистка Галина Шойдагбаева Ленинскэ комсомолой шанда хүртэнхэй.

М. И. Глинкын нэрэмжэтэ РСФСР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, Буряадай АССР-эй арадай артист, дирижер Владимир Рыловой хүтэлбэри доро СССР-эй кинематографиин гүрэнэй симфоническа оркестртэй хамта Галина Шойдагбаева эдэ дуунуудые гүйсэдхэнэ.

Дуунда дуратайшуулай анхаралда дурадхагдаhан эдэ пластинканууд Буряадай хүгжэмэй искусствын түүхэдэ шэнэ хуудаhан нээжэ, бүхы совет соёлой баялиг болобо гэжэ.

Б.-М. ЖИГЖИТОВ.

Түрэл нютагаймнай түүхэhээ

ЗУУ НАhА НАhАЛhАН ЗАГАhАТА ТОС…

[Түгэсхэл. Эхиниинь сентябриин 27-ной номерто].

Арадай эрдэм hургуулиин хүндэтэ багшанар: «Ажалдаа шалгарhанай түлөө» медальтай Долгор Намжиловна Намжилова — Буряадай ба РСФСР-эй hургуулиин габьяата багша, Дашима Цыреновна Цыренова — Буряадай АССР-эй hургуулиин габьяата багша гэhэн нэрэ зэргэтэйнүүд. «Арадай гэгээрэлэй отличнигууд»: Цыренжапов Цыден Нимаевич, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» ордентой, Мангатаева Мария Доржиевна, Осорова Елизавета Гылыковна, Самбецыренова Цыпылма Самбацыреновна, мүн олон ондоо үе сагта багшалhан багшанар олон даа.

Дээдэ Чисаанада ажаhуугшадай олонхинь үзэг бэшэг мэдэхэгүй байhан байгаа. Тэдэнэй үсөөн зониинь хуушан монгол алфавит дээрэ уншажа, бэшэжэ шадаха hэн. Үзэг бэшэг мэдэхэгүй байдалые усадхалга тэрэ сагай эгээл шухала эрилтэ байгаа. 1928 ондо hомон зүблэлэй дэргэдэ «Ликбез» байгуулагдажа, ехэ наhатанай hургуули нютаг бүхэндэ нээгдэжэ, ном бэшэг заадаг болоо. Түрүүн монгол үзэгөөр заадаг байhанаа, латын үзэг дээрэ hургадаг болоо hэн. Ламажабай Содномой ударидалга доро Гармын Даша, Цыренэй Намсарай, Лубсанай Шагжаа, Мүнхын Даша, Балданай Бато, Жамбалай Серафима, Намжилай Цырма, Сультимэй Ринчинима, Санжын Цыренжаб, Василиин Семён, Базарай Данзан болон бусад ехэ наhатай ажалша зониие үзэг бэшэгтэ hургаа hэн.

КОМСОМОЛ-ЗАЛУУШУУЛ БА ПАРТИ

ХҮЛЬХИСӨӨНДЭ, Шабартада, Загаhатада, Хүндыдэ 1920 ондо түрүүшын комсомолой үүрнүүд тогтоо. Тэрэ сагта соёл гэгээрэлэй ба агитмассова ажал ябуулха, шэнэ сагай шэнжээр ажалаа ябуулха ёhотой hэн. Эндэ комсомол залуушуулай үүргэ ехэ байгаа. Тэрэ сагта хүдэлhэн залуу эдэбхитэд: Цэдэбэй Цыретор, Бадмацыренова Дегмидма, Шагдарова Ханда, Намжилай Цырма, Хэсэсэн Базар, Хусайн Алаахай, Лубсанай Шагжаа, Гатабай Будажаб болон бусад hэн.

1929 ондо Худари-Буряадай hургуулида багшаар хүдэлжэ байhан коммунист Макаров Илья, Загаhатын түрүүшын партийна эхин организациин секретаряар, ВКП(б)-гэй Хориин айкомоор томилогдоhон байгаа. Эндэ түрүүшын коммунистнууд Мангатаев Бадма (Анхан 1924 ондо Доодо-Худанай Таба-Нарhанай үүртэ коммунист болоо) Цыренов Тогмит (Ухаарган), Гаврилова Эшэгээдэй, Балданов Дамдинжаб гэгшэд байгаа.

Томодхогдоhон «Коммунизм» колхозой правлениин ба партийна организациин органой «Улаан Загаhата» нэрэтэй олон тиражтай нэгэдэхи номерой газетэ буряад ба ород хэлэн дээрэ 1957 оной сентябриин 11-дэ «Хэжэнгын колхозник» газетын типографида хэблэгдэжэ эхилээ hэн.

Мүнөө үедэ Загаhатын партийна эмхи 85 коммунистнуудтай, 11 хүниинь хонин ажал дээрэ хүдэлнэ. Эдээн соohoo КПСС-эй Буряадай обкомой гэшүүнээр, КПСС-эй Хэжэнгын райкомой бюрогой гэшүүнээр хонишод-зуутан Пинтаева Екатерина Хандуевна, Дондоков Намжалдоржо, үүлтэртэ хуса хурьгадые харууhалжа, 12 жэлэй туршада Улаан-Үдын аукцион-выставкэ дээрэ жэл бүхэндэ амжалтануудые туйлажа байдаг үнинэй коммунист Дондоков Будашира Гармаевичай габьяа ехэ. Мал ажал дээрэ 12, талха таряанай хүдэлмэридэ 13 коммунистнууд хүдэлнэ.

Совхозой партбюрогой секретаряар дүй дүршэлтэй, ниитын ажалда урагшатай hайнаар олон жэлдэ Гомбоев Жамса Жигмитович хүдэлжэ байна.

ХАМТЫН АЖАХЫ

СССР-эй ЦИК-эй ба СНК-гай 1927 оной мартын 16-най тогтоолой үндэhөөр манай Дээдэ-Чисаанада, эгээл түрүүн Хүльхисөөн нютагта долоон урхэтэ айлhаа бүридэhэн «Соёлой малшан» гэжэ нэрэтэй коммуна 1930 ондо байгуулагдаба. Түрүүлэгшээр Дашабылон Цыренжаб Дымчикович (Хүрбын Хара-Шэбэрэй), счетоводоор багша Аюшеев Рабдан hунгагдаа. Коммунада гэшүүд боложо ороhон 7 урхэтэ айлнууд гэбэл: Шаданай Гарма, Шаданай Шагдар, Ухинэй Жамбал, Жалсанай Мүнхэ, Абидын Хайдаб, Лубсанай Шагжаа, Цэдэнэй Бадмацырен гэгшэд болоно. Удаалуулан, арбаад хоногой хугасаа соо 13 урхэтэ айлнууд ороо.

Талха таряанай газар Ухаа-Гүбээдэ, сабшалан бэлшээринь Хүльхисөөндэ байгаа. Коммунада дурагүйшүүл олон hэн. Илангаяа нюдарган баяшуулай зүгhөө худал хуурмаг үгэнүүд хүдөө айлнуудай дунда тараагдадаг байгаа.

1931—1932 онуудта Дээдэ-Чисаанада хүдөө ажахын артельнүүд байгуулагдаба. 1931 оной январиин 20-до Загаhата тосхон түбтэй «Улаан Загаhата» (түрүүлэгшэнь Мандарханов Семен), энэл оной февральда Чисаанын эхинэй Шабартада түбтэй, «Хубисхалай Ажал» (түрүүлэгшэнь Нашкан Батомүнхэ), тэрэл оной хабар Хүнды түбтэй «Улаан Чисаана» (түрүүлэгшэнь Рабданай Дамдинцырен), 1932 оной зун Хүсөөтэ түбтэй, «Улаан-Сүнхэрэг» (түрүүлэгшэнь Гатабай Будажаб) гэжэ хүдөө ажалай артельнүүд тогтоо.

Дээдэ-Чисаанада зөөжэ ерэhэн колхозууд 1932 оной июль hарада, Кукшинов Иннокентий түрүүлэгшэтэй Хөөрхэhөө «Улаан-Таряашан» колхоз, Хүнды нютагта, 1933 ондо Кабанскhаа Калининай нэрэмжэтэ (түрүүлэгшэнь Мандарханов Манзар) Хуhан-Хүтэлдэ, 1934 ондо Кабанскhаа «Байгал» (түрүүлэгшэнь Мангадаев Казан), Харгана нютагта, «XV партсъезд» (түрүүлэгшэнь Болготов Семен) Хара-Булагта зөөжэ ерээ hэн.

1932 онhоо эхилжэ, жэжэ артельнүүд, колхозууд нэгэдэжэ эхилhэн байна. 1932 ондо «Улаан-Чисаана» артель Доодо-Чисаанын «Улаан Туяатай» нэгэдээд, «Улаан-Булаг» болоод Булаг зөөгөө. 1933 ондо «Улаан Загаhата», «Улаан Сүнхэрэг», Калининай нэрэмжэтэ колхозууд нэгэдээд, Кагановичой нэрэмжэтэ колхоз боложо, түрүүлэгшээр Тушинов Намжил hунгагдажа, Загаhата түбтэй болоо. 1934 ондо «Хубисхалай Ажал» артель «Соёлой малшан» коммунатай нэгэдээд, Разумовай (хожомынь «Коминтерн» болоо hэн) нэрэмжэтэ колхоз боложо, Ринчино Дашадоржо түрүүлэгшээр hунгагдаа, Гүбээ түбтэй болоо. 1937 ондо «Байкал» «XV партсъезд» хоёр нэгэдээд, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз боложо, түрүүлэгшээр залуу коммунист Жигжитов Гомбо hунгагдажа, Хара-Булаг түбтэй болобо. 1940 оной июнь соо Ленинэй ба Кагановичой нэрэмжэтэ колхозууд нэгэдээд, Сталинай нэрэмжэтэ колхоз болоод, Загаhата түбтэй, түрүүлэгшээр Мангатаев Доржо hунгагдаа. 1952 оной февральда «Коминтерн», Сталинай нэрэмжэтэ, «Улаан-Таряашан» колхозууд нэгэдэжэ, томодхогдоhон «Коммунизм» колхоз болоо. Түрүүлэгшээр 30 мянгатанай тоодо ороhон Рабданов Гарабдоржо Рабданович hунгагдажа, Загаhата тосхон түбтэй болоо hэн. Иигэжэ бүхы Дээдэ-Чисаанын 10 дэрээбэн нэгэдэ нэгэдэhээр нэгэ тосхон болобо.

Зарим нэгэн үгытэйшүүл ба дунда шадалтан үшөө колхоздо 1935 он болотор ороодүй байhанаа, тэрэл 1935 ондо Чисаанын дасанай хаагдахада, сүм хамтын ажалда ороо.

ДАЙНАЙ ҮЕДЭ

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ, манай нютагhаа 169 эрхим хүбүүднай Улаан сэрэгтэ мордоо. Эдээн соohoo Эсэгэ оронойнгоо түлөө ами наhаяа гамнангүй 102 хүбүүднай баатарлигаар унаа hэн. Тэдэнэй мүнхэ дурасхаалда 1965 ондо загаhатынхид хүшөө табяа hэн.

Фашис Германитай ба империалис Японтой эрэлхэг зоригтойгоор дайлалдажа, шэн габьяа ба баатаршалга харуулhанайнгаа түлөө олон хүбүүднай орденуудаар ба медальнуудаар шагнагдаа.

Дайнай үе соо хүдөө нютагуудта үбгэд ба хүгшэд, ухибүүд ба эхэнэрнүүд унаhан мал-гайгаа абангүй, үдэр hүниие мэдэнгүй гансал «Бүхы юумэеэ — фронтдо, бүхы юумэеэ — Илалтада» гэhэн уряал доро хүдэлөө.

Дулаан хубсаhа, урьhаламжын облигацинуудые, алта мүнгэ фронтдо манай нютагайхид хододоо эльгээдэг байгаа.

Транспортын дуталдадаг дээрэhээ Улаан-Үдэhөө, Загарайн станциhаа мори, сараар тракторай тоhо үнжэгэ, мүн талха тарягаа тушаахадаа, энэл унаагаар Хори, Элхи, Загарай, Нохой ба Улаан-Үдын элеватор хүрэтэр шэрэдэг байгаа. Тиихэ сагта харгы заhажа байгаагүй, годирхой нарин hэн.

ЗАГАhАТАДА

Чисаанын дасанай зүүн тээ Харагдаашада еврейн үмсын ори ганса магазин бүхы Чисаанын голдо 1929 он болотор байhан юм. Хүнэй хэрэгтэй эд бараа, саахар, бообо, сай, дабhан Шэтэ ба Дээдэ-Үдэ хотонуудhаа асархадаа, хахад сэнгээрнь үнтэй болгожо, наймаалдаг байгаа. Мүн эндэ Хитад Ясай наймаашанай бууза хуушуур хэдэг эдеэнэй газар бии hэн.

Мүнөө 28 магазин, тэрээн соohoo Загаhатада 8 магазин хүдэлнэ.

1927 ондо Загаhата нютагтамнай түрүүшын ород эмшэн Иван Андреевич Горшков фельдшерскэ пункт нээжэ, өөрөө хүдэлөө. Түрүүшын ородой ерэжэ hуурижалга эндэhээ эхитэй. Хажуудань туhалагшаар ба тулмаашанаар хэрээснэг Сергеева Матрена хүдэлөө. Энэл пункт дээрэ 1934 ондо зургаан hууритай, карайлгын таhалгатай больница нээгдэбэ. Тэhархай хүдөө нютагуудта морёор ябагаар ябажа, халдабарита үбшэнhөө hэргылхэ ба ариг сэбэрые сахиха хүдэлмэри ябуулагдадаг байгаа. Эндэ врачаар, фельдшерээр, сестрагаар олон жэлэй туршада хүдэлhэн Кукшинова Татьяна, Зурбатова Анна, Халбаев Исай, Сониев Савелий, Намжилова Цырма, Цыбикова Анна, Сергеева Нюра, Сергеева Проскофья болон бусадые нэрлэмээр.

Мүнөө амбулатори, 25 hууритай участково больница 2 врачтай, 3 фельдшертэй хүдэлнэ.

Загаhатын соёлой байшанда 7 хүн хүдэлнэ. Эндэхи дуу, хатарай ансамбль холо ойгуур суурханхай. Эндэ хүдэлжэ байhанаа дээшээ дэбжүүлэгдэhэн Пылма Цыреновна Доржиева, РСФСР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Буряадай арадай артистнууд: Дагзама Сулсыковна Чимитова, Цыремжэ Уладаевна Уладаева гэгшэд болоно. Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ драматическа театртa ба филармонидо хүдэлжэ байhан артистнууд олон.

1943 ондо Карпова Бадуха «Эхэ герой» болоо hэн. Мүнөө эндэ 16 эхэнэр «Эхэ герой» болонхой.

Орден ба медальнуудаар шагнагдаhан ажалша зон хэдэн зуугаад болонхой, эдээн соohoo ордендо хүртэhэн 49 хүн бии.

Загаhата тосхон дээрэмнай библиотекэ, хэлхээ холбооной таhаг, КБО, столово, живсырьёогой таhаг. 90 hууритай ухибүүдэй саад, Худанай лесхоз хүдэлнэ. Эндэ сельсовет, hургуули, совхозой түб оршоно.

Чисаанын hургуулиин дэргэдэ хүндэтэ Рабдан багшын нэрэмжэтэ арадай музей 1964 ондо байгуулагдаа. Манай элитэ багшын ба алдарта зоотехнигэй нэрэнүүдээр тосхоноймнай үйлсэнүүд Р. Аюшеевэй ба Д. Дарижаповай нэрэмжэтэ болгогдонхой.

Эрээнэй аршаан Загаhатын совхозой ажалшадай амаралтын газар болонхой. Дүрбэн hаруул палататай, 15 оротой, хамтын хоолтой, 15 хоногто амарха ёhотойл пансионат хүдэлнэ.

Загаhатынхид 50-яад янзын газетэ, журналнуудые абадаг. 38 хүнгэн автомашина, 250-яад мотоцикл бии. 330 гаран телевизор, радиоприемнигууд хүдэлдэг. Гүрэнэй тэдхэмжын мүнгэ hара бүхэндэ 13000 гаруй хубаадаг.

АЛДАРТА ХҮБҮҮД, БАСАГАДНАЙ

Загаhатымнай олон хүбүүд, басагад Совет үеын сагта эрдэм бэлигээ дээшэлүүлэнхэйнүүд: Б. Д. Санданов — педагогикын, Е. К. Шаракшинова, С. О. Осорова, М. Г. Цырендоржиев, В. М. Алексеев — техническэ, Э. Ч. Дарибазарон — физико-математикын, Ц. Д. Мангатаев — хүдөө ажахын, Д. Д. Мангатаева географиин эрдэмэй кандидадууд болонхой.

Нютагай Соведэй депутадууд: сельсоведэй 30 хүн, районно — 12 хүн, Буряадай АССР-эй депутадуудаар hунгагдаhан: Осорова Долгор I—II зарлалай, Цыренжапов Цыден Нимаевич II, Намжилова Розали Гурожаповна VI, Дамшаев Цырен-Ханда Цыреновна X, Ербаев Иван Булгатович XI зарлалай г. м. СССР-эй Верховно Соведэй депутадаар барилгашадай бригадир, КПСС-эй Буряадай обкомой бюрогой гэшүүн ябаhан,

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

hУР ХАРБАЛГЫН hОНИН

Улаан-Үдын техническэ мэргэжэлэй 7-дохи училищиин hурагша, уласхоорондын классай спортын мастер Валерий Лысенко оронойнгоо олимпийскэ суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, эдэ үдэрнүүдтэ Турцида үнгэргэгдэжэ байhан уласхоорондын ехэ мүрысөөндэ хабаадана. Энэнь «Динамо» бүлгэмэй республиканска соведэй дэргэдэхи Олимпиадада бэлэдхэлэй «Годли» гэжэ түбэй тренер, спортын мастер Леонид Шарапович Халудоровай hурэгшын зэлжээтэ мүрысөөн гээшэ. Ушарынь юуб гэбэл, байгша ондо 18-тай эдир харбагшамнай Польшодо, Германиин Федеративна Республикада, Италида, Испанида, Урда-Корейдэ үнгэргэгдэhэн уласхоорондын мүрысөөнүүдтэ хабаадаба.

• • •

hур харбалгаар «Динамо» бүлгэмэй Россин соведэй түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Улаан-Үдын «Спартак» стадионой сагаалса дээрэ үнгэргэгдэжэ, долоон область, хизаар болон автономито республикын 60 гаран мэргэшүүл хабаадаhан байгаа.

Эрэшүүлэй дундаhаа манай «Динамо» бүлгэмэй командын гэшүүн, уласхоорондын классай спортын мастер Валентин Дарханов түгэсхэлэй мүрысөөндэ 275 очко тудажа, Россин соведэй чемпион болобо. Тэрэ М-1 упражненеэр харбахадаа, 1219 очко абаа hэн. Шэтын областьhоо ерэhэн уласхоорондын классай спортын мастер Балдоржо Галсанов хоёрдохи hуури эзэлээ. Спортын мастер Жаргал Дамбиев гурбадахи шатын дипломоор шагнагдаhан байха юм.

Эхэнэрнүүд соohoo Буряадай республиканска соведэй харбагша спортын мастер Ирина Болдохонова 279 очкотойгоор эрхимлээ. Уфаhаа ерэhэн спортын мастер Зифа Галихансева — хоёрдохи, Шэтын уласхоорондын классай спортын мастер Надежда Бадмацыренова гурбадахи hууринуудта гараба.

Хүбүүд, басагадай бүлэгтэ манай республикын түлөөлэгшэд — 49-дэхи hургуулиин hурагша Станислав Аксененко, 1-дэхи интернат hургуулиин hурагша Эржена Жигжитова гэгшэд «Динамо» бүлгэмэй Россин соведэй чемпионууд болоо.

Эрэшүүлэй болон эхэнэрнүүдэй дундаhаа Буряадай республиканска соведэй мэргэшүүл шалгаржа, дамжуулгын кубогаар шагнагдаба. Башкирай АССР-эй суглуулагдамал командануд хоёрдохи шатын дипломуудта хүртөө. Шэтын областиин харбагшад бронзо медальнуудаар шагнагдаhан байха юм.

• • •

hур харбалгаар профсоюзуудай спортын бүлгэмэй Россин соведэй мүрысөөн Шэтэ хотодо болобо. Россин Федерациин арбаад область, хизаар болон автономито республикын командануудай 80 гаран мэргэшүүл хабаадаhан байгаа.

Эхэнэрнүүдэй дундаhаа Буряадай АССР-эй профсоюзуудай спортын бүлгэмэй команда илаба. Шэтын болон Башкирай командануд удаадахи hууринуудые эзэлээ.

Эрэшүүл соohoo Башкирай АССР-эй мэргэшүүл алтан медальнуудаар шагнагдаа. Манай команда дүрбэдэхи hуурида гараба.

Ж. БАТОМУНКОЕВ.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—Мультфильм. 9.40— Дэлхэйн арадуудай уран бэлиг. 10.10—«16-тай ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 10.55—Кинопанорама. 12.25— «Браво, Паворитти». 13.30 — Время. (14.10 хүрэтэр). 16.35—Хүүгэдэй телепрограммануудай бүхэсоюзна Нэгэдэхи фестивалиин дүнгүүд тухай. 17.35 — «Маньчжурия» — телеочерк. 18.30—А. Днишевэй концерт. 19.30—Время. 20.00—«Если вам за...» 20.45—«Рабыня Изаура» —15-дахи сери. 22.00—Время. 22.30—Коллаж. 22.35—МВД-гэй мэдээсэлнүүд. 22.45—«Это было... было...» 23.15—«Взгляд» программын хабсаргалта. 00.15 —Шэнэ hонин. 00.30— Хари гүрэнэй эстрадын артистнуудай концерт.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Росси—минии ами наhан». 9.35, 10.35—Түүхэ. 5-дахи класс. 10.05, 11.05—Англи хэлэн. 11.35, 12.45 —Литература. 13.10—«Профессия — следователь» — уран hайханай фильм. 4-дэхи сери. 15.00—Туркменидэ ород хэлэ үзэлгэ тухай баримтата фильм. 15.20—«Вылет задерживается» —уран hайханай фильм. УЛААН-ҮДЭ. 16.35—«Александр Ведерников. Тихая моя Родина» — баримтата фильм. 17.25—«Микрофон тодхоотой» гэжэ дамжуулгада хүгжэмтэ хабсаргалта. 18.50—Буряад хэлэнэй хэшээл. 19.15—«Советүүд ба ажабайдал». Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй түхэреэн стол. 19.55—«Буряадай панорама». МОСКВА. 21.00 —«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.20—Бултанай эрхилдэг спорт. 21.35—Баримтата фильм. 21.45—Коллаж. 21.55— Скрипкын хүгжэмэй концерт. 22.30—СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. 23.00—РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин дневник. 24.00—«Профессия—следователь» — уран hайханай фильм. 4-дэхи сери. 01.50 — Футболоор СССР-эй чемпионат. «Спартак»—«Арарат» (03.50 хүрэтэр).

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское 3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45. Заказ № 221.